בית המדרש למורים
של
ישיבת רבנו יצחק אלחנן

ניר

תרפ"ח — 1928

234 בית דפוס אריאָם פרעס, 54 רחוב קאנאל, ניו־יורק.

ניר

קובץ שנתי

יוצא לאור על־ידי

הסתדרות תלמידי

בית המדרש למורים

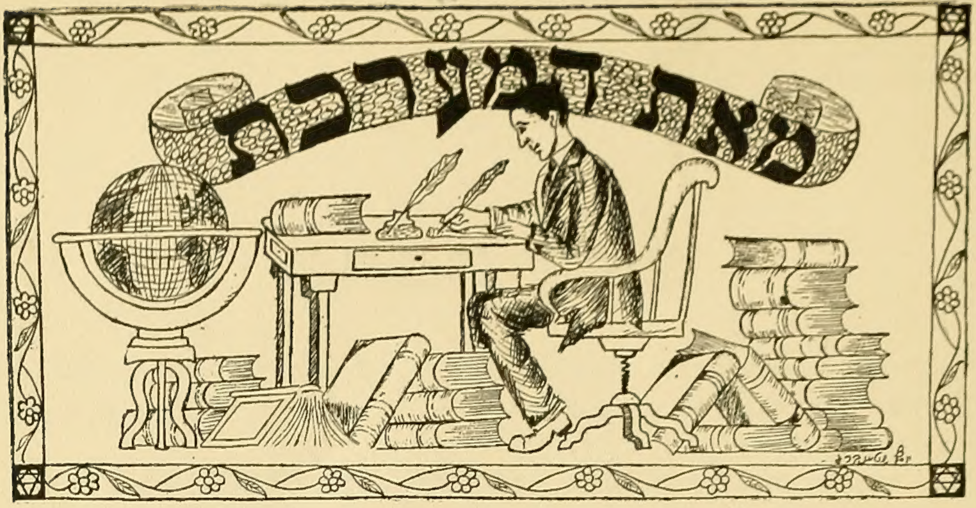
אשר על יד ישיבת ר' יצחק אלחנן

ניו־יורק, תרפ"ח

תכן הענינים

למורנו ורבנו הרב הגאון **דר. דוב רבל** שליט"א, ראש הישיבה,
בונה ומקים בית המדרש למורים, לאות מסירות והכרה,
מקדישים אנחנו את החוברת הזאת.

שנו חכמים בלשון המליצה: „ספר בלי הקדמה כגוף בלי נשמה". כשם שעל הסוחר לפרסם את מהות סחורתו כך על המחבר להכריז על ספרו. צריך הוא לכתוב הקדמה לספרו ובה לבאר לפני קהל קוראיו את מטרת הספר, ומהותו מה היא? ואני, שעלי הוטלה העבודה לכתוב ה„מאת המערכת" לא אכחיד, כי לא ארע במה להתחיל — אם לשאת בכי ונהי על ספרותנו העברית הנמצאת בשפל המדרגה כאן באמריקה, או לפתוח בשירה והלל על „העתיד המזהיר" הנשקף לה גם בארץ ציה זו? ולכן אשתדל לאחוז בזה וגם מזה לא אניח את ידי, כי מי כעם ישראל יודע לבכות מתוך שמחה ולצחוק מתוך דמעות?!

*　　*　　*

חיים אנחנו באמריקה, ארץ אשר „מקלט" היא לכל התרבויות שבעולם. ובכל זאת הרי יושביה היהודים חושבים מחשבות פגול על אם השפות. למרות שבשפת היהודים החורגת (יידיש) מופיעים בארצות הברית עתונים יומיים, שבועונים, ירחונים, ועוד ועוד, הנה בארץ כזו אין מקום כי אם בעד שבועון עברי אחד (הדאר), ואשר גם הוא, כפי הנראה, לוחם את מלחמת קיומו בחרוף נפש... נסו פעם אמנם להוציא עתון עברי יומי לאור (את „הדאר הנ"ל), והכל יודעים את סופו... מה יראה לנו נסיון זה? הוי אומר כי, לבשתנו, אי אפשר לקבוץ של יותר מארבעה מיליונים יהודים שבארצות הברית (כן ירבו), ואשר לכל הפחות שליש מהם יודע קרוא עברית, לתמוך בעתון יומי עברי. ארץ ישראל הדלה והעניה יכולה לתמוך בשלשה עתונים יומיים („דאר היום", „הארץ" ו„דבר") ואמריקה — אף באחד לא! באה „הבימה" ותאמר להתישב בלב רבע היהודים שבנו־יורק ולתת לעם ישראל להנות מפריה, ותהי אחריתה להכרית.

ולא ידעו ולא יבינו אלה האנשים את הערך הגדול והרב אשר לשפה בחיי העם. השפה היא קנינו היותר יקר לעם ובחייה גם לו חיים. ואם בשפות זרות כך, לשון קדשנו על אחת כמה וכמה! תורתנו היא שפתנו, ושפתנו — תורתנו. בהשכח שפתנו תשכח גם תורתנו, דברי ימינו וספרותנו והתוצאה תהיה מיתתנו — הירידה מעל במת ההיסטוריה. השפה היא המאגדת אותנו, המפוזרים והמפרדים בכל קצוי תבל להיות לעם אחד!

ועתה, מה לעשות בשביל קיום אומתנו? מוכרחים אנחנו להעמיד דור חדש אשר יקים את הריסות שפתנו. צריכים אנחנו לגלות להם את האוצרות הרבים הטמונים וגנוזים בשפתנו העתיקה — שפת התנ"ך.

*　　*　　*

הננו מגישים לפניכם ידידים, כעת את הקובץ הרביעי של ה„ניר" אשר „הסתדרות תלמידי בית המדרש למורים" מוציאה לאור שנה שנה. ו„ניר" זה מאסף הוא לכל כחות התלמידים, ומוסר כבספקלריה מאירה את כל ההולך ומתרקם בין כתלי מוסד תורה זה. בו ישתקפו פעולות התלמיד במשך שנות למודו בבית זה, נטיותיו והשקפותיו. ה„ניר" הוא כלי המבטא היחידי של התלמידים אשר כשרון ורצון להם לכתוב ולהביע את רעיונותיהם בכל ענין ספרותי הקרוב אל לבם. ובקראכם, ידידים, את ה„ניר" תוכחו כי „לא אלמן ישראל", עוד יש שריד הרד עם נסיונות קשים. אלה הם הצעירים המתחנכים בבית המדרש למורים על ברכי היהדות הנאמנה ומסורת האבות, והשואפים לתת ניר ושם אל היהדות השלמה והבריאה בארץ זו.

אמנם, כותבים הם התלמידים חבורים במשך כל ימות השנה. אך בודאי לא שכחתם עדין את הגירסא דינקותא" כי „אינו דומה מצוה ועושה לשאינו מצוה ועושה" — אינו דומה מי שכותב חבור מתוך אונס לכותב ברצונו הטוב. וכאן יבוא ה„ניר" ויעורר את הרצון. בקרן הזוית אשר הקצו בעד התלמידים בין עמודי ה„ניר" הם מתיחדים, ושם כותבים את אשר עם לבם, כי בחירה חפשית נתונה להם מאת המערכת. ולכן יכול הקורא את ה„ניר" להיות בטוח כי פי התלמיד ולבו שוים בחבורו... וזה הדבר אשר אמרתי למעלה כי כבאספקלריה מאירה מוסר ה„ניר" את כל הנעשה בבית המדרש למורים.

כאמור, משתדל הוא ה„ניר" להראות לפני הקהל הרחב את כל מעשי תלמידי בית המדרש למורים. אך העולה הדבר בידו? המצליחה תעודתו בידו?

ירא הקורא הנכבד וישפוט!...

משה ח. קמינצקי.

הרב דר. דוב רבל

ברכת ראש

חברים מקשיבים חניכי בית המדרש למורים של ישיבת רבנו יצחק אלחנן!

אשריכם שתולים בבית ה׳ במרכז העליון, לתורה ולתעודה, המכשירים את עצמם להיות מורי תורת ה׳ לבני עם עולם — עם ה׳, מחנכי דור יבא ברוח התורה וישראל סבא. חבה יתירה נודעת לכם, כי בימיכם זכתה הישיבה להרחיב את תחומי תכניתה — המקפת את כל אוצרות תורתנו הקדושה הקנינים הרוחנים של עמנו בבניניה החדשים, אשר יתנוססו ברמה לכבוד ה׳ ותורתו, להגדיל ולהשלים את מטרתה — יצירת סדר חנוך שלם והרמוני; להכנים רוח שם באהל יפת ולשים קץ לשניות בחיי תלמידיה — הפרוד הרוחני, המקום היותר עד תהום הנפש.

הישיבה — ועל ידה בית הספר הגבוה ללמודים כלליים והקנין של הישיבה המיוסדת עתה — תכלל ותקיף את כל עניני הלימוד וצרכיהם, ותיצר אחדות־הנפש ורוח בחנוך, בהתמזגות של הרמוניה, הנובעת ממקור מים של תורתנו ונשמת עם ישראל בטהרתה.

מגמת הישיבה היא, כי כל גלויי העולם והחיים יתבטאו בה ברוח נשמת עם ישראל וברוח האחדות המהלטת שלה — אחדות של קדושת החיים, של אהבת הבריות ומוסריות נעלה, של „בכל דרכיך דעהו", המגדלת ומרוממת את בן ישראל על כל המעשים והמקרים.

מכירים אנחנו באחריות שלנו ושלכם. יודעים אנחנו כמה קשים התנאים של מלמד תורה לבני ישראל בסביבה, המהרסת את כל עמל המורה, הבונה בדמי נפשו; כמה כבדה עבודתו בסביבה, המתיחסת בשלילה גמורה, לתקוות ופעולות בית הספר העברי. אך זה כחו של עם ישראל לאלהיו מימי העברי הראשון, שכפי דברי חכמינו, זכה לשם זה, מפני שאם כל העולם מצד אחד — עבודת אלילים, שפיכות דמים ואי־מוסריות, ואברהם וזרעו העברים מעבר השני — הכרת אחדות השלמה של בורא העולם, אחדות קוב"ה ישראל והתורה, האמת והמוסר, אחדות ישראל וארצו. קדושה עבודתכם. הזדינו בידיעות התורה, ובאהבתה תשגו תמיד. חזקו ואמצו לתת לבנינו חנוך עברי שלם ומלא, להריח את הדור הצעיר ברוח התורה ויראת ה׳ טהורה ולטעת בו את ההכרה של נצח ישראל, של הויתו האלהי ותעודתו הקדושה של עם ישראל ושל כחו הנפלא של קיומו ואת כל הדור והדור הנצחי בדברי ימינו — למען יעמדו בסלע איתן נגד זרם החיים בתקופה רבת תמורות ורבת מבוכות זו.

זהו באמת עצם מהותו של החנוך העברי, הנאמן לתעודתו, הוא יצירת האחדות הפנימית ושלמות הנפש בהכרת העולם ובהערכת החיים ודברי ימי האנושיות ותעודתה באור חיים לחנך את הנער שיהיה בן ישראל תמים עם אלהיו ועם נפשו, ושיקיים „שויתי ה׳ לנגדי תמיד".

עבודתכם בעזרת השם בעתיד הקרוב היא משמרת קדושה, עבודת יצירה — יצירה של בסים נכון לחיים נאמנים ברוח התורה והמסורת ותקוות האומה וקדושתה. יסורי־אהבה של יצירה זה, כי גם ראשית קנינה של תורה, היה על ידי יסורים. התחזקו חלוצי רוח עם ישראל במדינה זו. ה׳ עמכם והלואי שתשרה שכינה במעשי ידיכם ויהא שם שמים מתקדש על ידיכם.

חבר המורים

הרב ד"ר דב רעוועל ראש הישיבה.	
ד"ר פ. חורגין מנהל בית מדרש למורים.	היסטוריה, נ"ך, ספרות
ד"ר י. קפלן ראש מועצת המורים.	תלמוד, מדרש
ד"ר נ. קלאץ	לשון, ספרות, תנ"ך
א. שוער	חומש, עברית
א. נ. פרלברג	עברית
הרב ש. מירסקי	תלמוד
פרופ. מ. גילדין	שירה
ש. טורבוף	נ"ך, היסטוריה
ד"ר י. גולד	תנ"ך
ש. ווינד	תלמוד
נ. ב. אברמס מזכיר הלשכה.	
י. י. הרטשטיין סגן'	

דר. פ. חורגין

בשעת משבר

לחנוך שלנו באמריקה הגיעו עתה ימי ליאות וסבלות. בתי־חנוך מעולים, שעלו ממדרגה למדרגה בדרך ההתהוות וההתקדמות במהירות, כמעט בקפיצה, עומדים עתה [illegible] פרשת דרכים ונלחמים על קיומם. מקורות ההכנסה שלהם הולכים ומתרוקנים והעוני והלחץ חוסמים בעדם את המבואות אל המרחב ומנוולים את עמידתם. הדורשים לחנוכנו מתמעטים והעמלים בו הולכים ומתעלמים. מספר התלמידים בהרבה בתי ת"ת חשובים הולך ופוחת בשנים האחרונות. כל אלה הם סימני כשלון ומשבר. ויש טעמים חיצונית להופעה המדכאת הזאת. יש בה מטעם שנוי ווסת. כך הוא דין המעשים ברשות החיים. יש להם תקופות וזמנים. מדת חומם עולה ויורדת. אותה ההתעוררות ואותה ההפעלה בעולמנו כאן בימות המלחמה ואחריהם גררו שתוק. אותו הקפאון, שהשתלט עתה בשדה החנוך שלנו, ריאקציה הוא לתסיסה החזקה של הימים הקודמים. נפרעים הם החיים על מחיקת הסאה. מנימוק טבעי זה יש מוצא. פעולתו לשעה. אחרי ש„ירצה" מעשה החנוך את „שבתו" מהיגיעה הרבה של ימי התסיסה יתנער לחיים. ואולם יש גם סיבות מכריעות ויותר חמורות למצב זה. כמעט בכל מרכזי הישוב הגדולים של היהודים כאן יש זרם של יציאה ממקום ישיבה ישן למקום ישיבה חדש. התנאים הכלכלים של היהודי באמריקהנשתנו לטובה במשך השנים האחרונות ושוב אינו רוצה להשאר בחלקי העיר, שהצפיפות גדולה [illegible], ויוצא לו למקום ישיבה חדש, המרחיב את דעתו. יציאה זו מסיעה את הילדים מבתי הת"ת. היא מסיעה גם את העסקנים, שטפלו בת"ת שבשכונתם. יוצא עסקן ממקום שבתו שוב אינו קשור אל המוסדות של אותו המקום. במקום החדש אינו מוצא את עולמו ועד שהוא משתקע בקרקע החדשה הוא תלוש מכל ענין, שהיה קרוב ללבו רעבר. מצד שני רכה היא היצירה של בית החנוך שלנו. עדיין לא נתגבשה כל צרכה. כל נסיון חדש פוגע בה פגיעה קשה, ואילו לא ננעצה עדיין ההכרה בלב היחידי, שהוא צריך לתת לבנו חנוך יהודי. אף אותו היהודי, השולח את בנו לת"ת, אין החובה הפנימית מלריתו לכך. כל מקרה קל עלול לעקור את דעתו לגמרי מחנוך בנו; אף שנוי מקום. כשהוא בא למקום החדש אינו זריז לחזור אחרי בית ספר עברי בשביל בנו גם אם זה מצוי באיזה שכונה, דוחה הוא את הדבר מתחילה ולבסוף אינו נזקק אליו. נמצא נעזב הת"ת מתלמידיו ואיז ת"ת חדש נבנה מחורבנו.

כל אלה הם גורמים ממשיים, הפועלים במצב הנוכחי בחנוכנו. ואולם יש עובדה אחת, שהיא מוסיפה אור חדש למצב. באותה שעה שהת"ת הגדולים בניו־יורק [illegible]ריקנים מהתלמידים, הולך ורב מספר התלמידים בישיבות הקטנות. באותן הישיבות הקטנות גדולה הצפיפות ואין ב[illegible] מקום להושיב את התלמידים, הצובאים על דלתותיהן. לפני שנתים נפתחה ישיבה קטנה חדשה במורד העיר — וכבר צר המקום מהכיל את כל התלמידים הרבים.

השנוי במקום לא השפיע לרעה על התפתחות הישיבות הקטנות. ראיה בכך, שלא פסקה ההתענינות בחנוך הבנים בין ההורים, שיש רצון ויש שאיפה לחנוך הגון בין האבות, שדוקא עתה, בשעת רפיון, מתרבות הישיבות וגדולה הדרישה בהן, אות היא, שלא היציאה ממקום למקום לבד גרמה לאותו המשבר בת"ת ולא הריאקציה בלבד. וגם זאת לדעת, שהמקומות, שהיציאה פגעה בהם, לא נתרוקנו מתושביהם היהודים. עוד נמצאים בהם אוכלסים רחבים, שהיו יכולים לא רק למלא את בתי הת"ת הקימים בתלמידים, אלא להוסיף עליהם כהנה וכהנה. גם אלה [illegible]רים עדיין בחלקי העיר האלה, רק מיעוטם שולח את בניו לת"ת; כלומר: עוד ישנם שבעים אחוזים מילדי היהודים, שבאותם חלקי העיר, שאינם מקבלים כל חנוך עברי. ריזורבה זו של חומר אין לת"ת כל הנאה ממנה. עם כל ההתקדמות ועם כל הכבושים שלו לא היה כח החנוך שבת"ת יפה להבקיע לתוך אותו המחנה הגדול של הילדים, העומדים מן החוץ ולהגביה את האחוז של מקבלי חנוך. עדיין אין לת"ת שליטה על המחנה הזה והוא נשען, עדיין, על המיעוט הקטן, הדורש לחינוך וכשנפרד קורטוב ממנו החסרון אינו חוזר והחלל אינו מתמלא.

משתי העובדות האלה יוצאת לנו עובדה מכרעת — [illegible]המשבר הזה הוא גם משבר חנוכי. יש בהופעה הזאת מעין הפגנה פסיבית כלפי סדר לימודים ותוכן לימודים, שאינם מעוררים התלהבות. בית הספר שלנו (ברובו הגדול אני מדבר) מחזיק בתכנית־למוד מצומצמת, מקצצים בו בזמן ובנושא. הילד קונה ידיעות צנומות: מקצת יכולת של קריאה; מקצת למוד בתורה, ובאחרים — סכום של מלים בלשון. מלמוד כזה אין התלמיד שואב אהבה לבית הספר; למוד כזה אינו מחדר את ההכרה היהודית בלב הילד; למוד כזה אינו מעורר בו את הרצון לדעת את עברו ומורשת אבות שלו. עני הוא ביציאתו כבכניסתו. ולא זאת בלבד, אלא שעל ידי הריקניות, המלפפת את התלמיד בין כתלי בית הספר העברי, עלול הוא לבא לידי שנאה, לידי לגלוג כלפי היהדות. האב רואה זאת והוא מתיאש. אף זה הרוצה בלב שלם בחנוך היהודי של בנו, בא מתוך התוצאות לפקפוקים ורפיון־ידים. אותם האבות, שלבם לא היה מעולם גם בחנוך בנם, באים לידי וויתור

מוחלט. מכאן אותה העובדה, שאותו הייחוז, שאינו מבקר את בית הספר שלנו, לא הופחת. תכנית לימודים כזו ותוצאות כאלה אינן מוכשרות להעביר את הקרירות מלב האב. יש בידי אותו האב מישראל מן המוכן להצדיק את יחסו השלילי לחנוך בנו. הרי פלוני אלמוני, שחרר לחנוך בנו — מה קבל הוא בשכרו? להפך, כשאב יהודי רואה בברכת החנוך של בן חברו; כשהוא רואה, שיצא מבית הספר רכוש מסוים; כשהוא רואה אותו באהבתו את קנינינו הקרושים — אף הוא בא לידי חשבון־הנפש ביחס אל חנוך בנו.

אותם מן המחנכים, שמשך שנים מרובות, קשרו כתרים לתורת חנוך־מועט, היו צריכים להתעכב על המצב הנוכחי ולהוציא ממנו את המסקנות הנכונות. העובדות האחרונות מראות על הסכנות היסודיות, הכרוכות בה לעתידו של הישוב שלנו ולעתיד היהדות כולה. השתלשלות העובדות בחנוך בשעה זו מעמידה אותנו על ההצטרפות, הממשמשת ובאה. יש שתי רשויות. אותם היהודים, שהיהדות תוססת בנפשה בכל כחה, ואותם היהודים, שהיהדות בנפשם היא בבחינת „נים ולא נים". יש שורה של יהודים, שהם בבחינת מתים בחייהם; מהם שתקעו את עצמם לכפירה גמורה ומהם, שנשלו מחוסר יניקה להם ממקור ישראל — ואלה אינם נכנסים בחשבון. הראשונים דורשים בחנוך מקיף ומלא ברכת ה׳ בשביל בניהם; האחרונים תביעותיהם מדברות בשפה רפה ואינן מורגשות בלבם. הללו — אין תקותנו תלה עליהם. הם אינם דואגים לעתיד ואינם שואלים ליהדותם של בניהם. הזרם סוחף אותם ממנו. כמובן, שאל לנו להתיאש מהם ולהוציאם לגמרי מחוג טרדותינו. אבל כך אינם יכולים לתפוס את המרכז באופן שנקדים ונכוון את המעשים אליהם. עלינו להפנות את לבנו בעיקר אל הראשונים. עלינו לראות להספיק את הצורך של אלה, הרוצים בחנוך הרחב. רק מאלה יבנה בית הספר שלנו. רק אלה הם השרידים, שבהם תתבצר היהדות כאן לעתיד. אם יש איזה סמך תקוה בשביל חנוך הבנים של האחרונים, היהודים המעורטלאים, הרי הוא נמצא בגבול הראשונים. ואולם כל זמן שבית הספר שלנו מתנהג לפי רוח הרוב המשתמט ממנו, לא תהיה לו עמידה מתמדת. הוא ילך ויתרוקן מתלמידיו במדה, שאותם האבות הולכים ומתרחקים ממנו. הוא יעזב מאותם האבות, העומדים מבפנים, אחרי, שלא ימצאו בו את מבוקשם. הללו יבקשו תקנה אחרת לחנוך בניהם — בישיבות הקטנות, הוראה פרטית וכדומה; או שיורידו את ראשם בכאב וביאוש ויסלקו את ידיהם מבית הספר. תקנתו ועתידו של בית הספר דורשים בקורת מקפת בשיטה. זו היא דרישת השעה וזו היא הוראת ה[illegible] הנוכחי בשדה החנוך. הוא צריך להרחיב את תכנית הלימודים, להכניס שלמות בלימודים; בית מדרש ממש, שהתלמידים, היוצאים ממנו יהיו מחונכים לחיים שלמים ולקיום מלא.

* * *

שאיפת בית המדרש למורים של הישיבה היא תקנתו של בית הספר העברי על־פי היסודות של תכנית רחבה. אנו דורשים את המרובה מהמורה העברי. אנו דורשים את השלמות הנפשית מהמורה העברי. אם נסתפק בדרישות מועטות ביחס להכשרתו של המורה העברי תעשה תכנית מצומצמת לדבר המובן והנשמע מאליו. אם לא יהיו, למשל, מורים הראוים להורות גמרא בבית הספר, לא ילמדו אותו. ואותו הדין גם בלמודים אחרים. אם המורה לא יהיה עז בנפש לקיום היהדות בחיים ולקיום התקוות של העם—לא יהיה בית־הספר בית חנוך לצרכיהם. דרישת המרובה מתחילה במורים. מורה עברי שקבל הכשרה יסודית, לא רק שהוא סותם את הטענות כלפי החנוך הרחב, אלא שהוא לוחם לו ויעשה חלוץ לו. הסכנה לחנוך משיטת חנוך הבנויה על יסוד המיעוט ברוכה לו ואם הוא נאמן לתעודתו, ואם הוא בעל רוח, יעמוד כנגדה ויקום להגנת החנוך מפניה. באותה המדה, שמתרבה סכנתו של חנוך המועט, באותה מדה מרבה בית המדרש למורים את דרישותיו מהתלמידים ומהמסיימים. אין החולשה מבריחה את האויב. כסכנה כן ההתאמצות. כסכנת חנוך המיעוט כך העוז לדרישת המרובה.

דר. נתן קלאַץ.

בינה במקרא

(הערה אחת מספרי, הכתוב גרמנית:
„רבי שמואל דוד לוצאטו בתור מבאר המקרא").

כבר בתקופת ימי הבינים, החל מזמן רבנו סעדיה גאון ואילך, אנו רואים, כי חכמי ישראל, הנאמנים אל היהדות התלמודית ואל המסורת הדתית ההיסטורית, שמו את לבם לחקר השפה העברית ודקדוקה על־פי שיטה מדעית והגיונית. החקירה הבלשנית בשפה העברית לא נחשבה אמנם בעיני חַכמי ישראל בדורות ההם למלאכה, הצריכה לגופה, שיש לה ערך עצמי; באמת, התכלית האחרונה של חכמינו, אשר עסקו במקצוע הזה, היתה תמיד הבנת המקרא ותכנו באופן מדעי וחקירת השפה העברית שמשה להם רק אמצעי ,המאפשר את למוד כתבי הקדש על פי עמק פשוטם.

וכבר בתקופה הקדומה ההיא הגיעו חכמינו המובהקים לידי הכרה, כי חקירת השפה העברית לכל ענפיה וסעיפיה, וכמו כן גם הפרשנות המקראית, הנשענת עליה, תבוא לשלמות מדעית רק בעזרת השפות השמיות, הקרובות אל השפה העברית על־פי גזען ומוצאן. בדורות ההם לא הקיפה הבלשנות השמית את כל השפות, המתיחסות אל הגזע השמי: השפה האשורית־הבבלית לא נודע אז טיבה לגמרי בעולם המדע, וגם ידיעת השפה הכושית לא נתפשטה בין המלומדים העברים, מפני רחוק ארץ כוש, אשר שם התקיימה עוד בתור שפת הספר של הכנסיה הנוצרית, מארצות הישוב התרבותי. מלבד השפה העברית, כללה אז הבלשנות השמית רק את השפות: הערבית והארמית־הסורית. ובראשית התהוותה של החקירה המדעית בשפת עבר נתעוררה בין חכמי עמנו שאלה חשובה: איזו שפה השפיעה יותר על מבנה השפה העברית ודקדוקה, השפה הערבית או השפה הארמית־הסורית? בפרובלימה זו דן כבר ר' יהודה אבן קורייש, והוא מוכיח על־פי ראיות מן היסטוריה והגי־אוגרפיה, כי השפעתה של הארמית על השפה העברית היא יותר עתיקה ומקיפה מזו של הערבית, ומטעם זה צריכה הפרשנות המקראית לשים לב ביחוד אל השפה הארמית ודקדוקה (עיין בספרו הגרמני של בכר: „הבלשנות העברית", צד 25). בּכְלָל היה לבם של חכמינו בימי הבינים מהסס, בשעה שהיו מסתייעים בחקירותיהם בשפה העברית ובפירושיהם על התנ"ך בשפה הערבית. השפה הארמית רכשה לה זכות אזרח בספרות עמנו בתקופה עתיקה, כיון שפרקים רבים בכתבי הקדש, דניאל ועזרא, נכתבו בה. ומלבד זה היתה הארמית שגורה בפיהם על־ידי התלמוד והתרגומים הארמיים. אולם השפה הערבית, שפת ישמעאל, נחשבה בעיניהם לזרה ונכריה להעבריה, והיו מונעים את עצמם מלהשתמש בהערבית, בתור מקור לשוני, היכול להפיץ אור על פסוקים קשי ההבנה בתנ"ך (עיין חיי ר' יונה אבן ג'נאח לבכר, צד 23 בהקדמתו לספר השרשים של אבן ג'נאח; ר' אברהם אבן עזרא בפירושו לשיר השירים פרק 8 פסוק 11; קרא בעיון באורו של ר' זרחיה בן יצחק מברצילונה בפרושו על איוב פרק 3 פסוק 3. פרושו של ר' זרחיה הנ"ל נדפס בספר „תקות אנוש", הכולל באורים שונים לספר איוב, הוצאת ישראל שווארץ, ברלין, 1886). אולם המלומדים הנוצרים בעת החדשה, וביחוד האַסכולה ההולנדית ואלברט שולטנס בראשם (מת 1750), שעסקו באופן מדעי בחקירת השפה העברית וספרותה המקראית, בכרו את הערבית על פני הארמית, בחשבם כי הערבית היא יותר עתיקה מהארמית וביחוד השתמרה הערבית בטהרתה המקורית בנוגע לבנינה הדקדוקי ואוצר מִלֶיה העשיר, ולא נמצאו בה „ערוב לשונות" והשפעות מצד שפות זרות כמו בשפה הארמית. המדקדקים והמפרשים הנוצרים היו נוהגים להביא סמוכים לדקדוק העברי מהדקדוק הערבי, וכל דבור קשה בתנ"ך היו משתדלים לבאר בעזרת השפה הערבית, שהיתה בידם כמעט להמפתח היחידי, הפותח שער להבנת המקרא. ובבחינה זו, להעדיף את הערבית על הארמית, הרחיקו ללכת והגדישו את הסאה, כאשר הוכיח בצדק המלומד הגדול וו. גזניוס בספרו: „תולדות השפה העברית", צד 128.

* * *

החכם רבי שמואל דוד לוצאטו (רשד"ל) דן גם כן בספריו ובמאמריו הרבים על דבר הפרובלימה המוצעת למעלה: איזו שפה יותר חשובה ומועילה להבנת השפה העברית וספרותה המקראית, הערבית או הארמית?

מתוך עיון של בקורת במהות השפות הנדונות ויחסן ההדדי זו לזו נוכח שד"ל, כי השפה הארמית דוקא ולא הערבית צריכה לשמש לנו עזר וסעד לבאר על ידה כמַה חזיונות לשוניים תמוהים בשפה העברית ודקדוקה, וכי אוצרה של השפה הארמית־הסורית הוא מקור נאמן ומעין לא־אכזב בשביל הפרשנות המקראית המדעית. רשד"ל, כמו וו. גזניוס, קרא תגר על החכמים, המבכרים את הערבית על הארמית, בכתבו: „ואהבת שולטנס ללשון הערבי עורה את עיניו ועותה את משפטיו והכניסה הבלים הרבה בחכמת לשון הקדש ובבאור הכתובים" (פרוש רשד"ל לישעיהו פרק ל"ג פסוק כ'). מתוך הכרה זו השתקע רשד"ל בחקר השפה הארמית ויחבר את ספריו: „אוהב גר", „דקדוק לשון ארם".

כידוע, גדול ערכו של רשד"ל לא רק בתור מדקדק ובלשן, אלא ביחוד בתור מפרש ומבאר מדעי של התנ"ך.

מתקופת בן מנחם עד היום, מזמן התחדשותה של הפרשנות המקראית בשפה העברית, תופס רשד"ל בתור פרשן את המקום הראשון במעלה; הוא שמש מופת ודוגמא לרבים אשר הלכו בעקבותיו, אבל עדיו לא הגיעו.

וגם פה, במקצוע הפרשנות, אנו רואים שהוא הולך לשיטתו; כמעט בכל הפסוקים הקשים בתנ"ך, האומרים דרשונו, ואשר המפרשים הקודמים לו, עברים ונכרים, נסו לבארם על־ידי השואת המלה העברית עם מלה דומה לה בערבית, משתדל רשד"ל לתת להפסוק המוקשה, באור המתקבל על הלב, בעזרת השפה הארמית, בזה שהוא מראה על הוראה חדשה שיש להמלה הנדונה בשפה הארמית. אצל רשד"ל אנו רואים נטיה תמידית עקבית ועקשנית לשחרר את הפרשנות מזיקתה אל השפה הערבית ולהעמיד במקומה של האחרונה את הארמית־הסורית. רק במקרים בודדים, יוצאים מן הכלל הזה, שאחז בו בכל תוקף, היה רשד"ל נאלץ להכנים לתוך פרושיו אל התנ"ך פרוש הנשען על השואה עברית־ערבית. הוא הסכים לבאור כזה רק אם לא מצא לו עזר כנגדו בשפה הארמית.. ובמקרים בלתי שכיחים כאלה, בשעה שהוא היה מוכרח להסתייע בשפה הערבית מבלתי מצוא את המלה המבוקשה באוצרה של הארמית נדמה לנו רשד"ל כאילו הוא מרגיש את עצמו מנוצח על־ידי הפרשנים, הנוטים להחשיב ביותר את הערבית על הארמית. ונקוט כלל זה בידך, אם רשד"ל פונה לעזרת השפה הערבית לצורך באור פסוק קשה בתנ"ך, אז עשה את זה, לבטח, נגד רצונו ומתוך הכרח, אחרי אשר קצרה (לפי דעתו) יד הארמית להמציא לו את העזרה הדרושה, וההכרח לא יגונה...

* * *

באור ערבי אנו מוצאים אצל רשד"ל בפרושו ליחזקאל פרק 16 פסוק 30: „מה אמולה לבתך וכו'... שלטת". וכותב רשד"ל: „שלטת בלשון ערבי ענינו בלתי בישנית". זאת אומרת, הוראת המלה שלטת היא לא לשון שלטון וממשלה, אלא חסרת־בושה. ובאמת אנו מוצאים בהמלונים להשפה הערבית את המלה „שליטה" שם תואר לאשה במובן זה (עיין מלונו הערבי של ד"ר ארולף וואהרמונד צד 922, ועיין פרושו של Carl Friedrich Keil לפסוק זה, והשערתו של ארנולד אהרליך לפסוק הנ"ל בספרו הגרמני (Randglossen zur hebraichen Bibel) כנראה נרחק רשד"ל לקבל באור זה, שהציעו ביחוד המפרשים הנוצרים, מפני שהארמית לא הספיקה לו פרוש יותר נכון. אולם לפי דעתי העניה אין אנו זקוקים כלל בבאור פסוק זה לעזרתה של השפה הערבית, כי הוא מתפרש כל צרכו דוקא על ידי הארמית.

במלונו של וו. גזניוס, מהדורה 16, אנו מוצאים שתי הוראות של השרש „רבע". א) רבע—רבץ. ב) חיים מיניים שהם תבל, המתנגדים לחקי הטבע. ובשביל ההוראה השניה של השרש „רבע" מביא גזניוס את הפסוקים בויקרא פרק 18 פסוק 23, ופרק 20 פסוק 16. אולם אונקלוס תרגם את המלה „לרבעה" בלשון „למשלט". אבל בויקרא פרק 19 פסוק 19 מתרגם אונקלוס את המלה „תרביע" (בכלאים של בהמה) בלשון „תרכב". מתרגומו של אונקלוס נוכח, כי חיים מיניים בלתי טבעיים ביחס לאדם מצין הארמי בלשון „שלט". על פי זה נוכל לבאר את המלה „שלטת" ביחזקאל בפרק הנ"ל: אשה הנוטה לחיי־מין מכוערים ואי־טבעיים. שם־תואר „שלטת" בהוראתו הארמית מתאים אל הציור הכללי של הפרק הנ"ל.

כידוע, חי הנביא יחזקאל בארץ בבל, בגבול השפעתה של השפה הארמית, והשערה קרובה אל האמת, כי נביא הגולה השתמש בשרש „שלט" במובנו הארמי.

במלונו הארמי של פרופיסור יעקב לוי אנו מוצאים את השרש „שלט" בהוראה זו, וכמעט יראה כפרודוכס כי מעיני שד"ל, שכתב חבור מדעי על אונקלוס ואשר כל הנוסחאות השונות של התרגומים הארמים היו שגורות בפיו נעלמה הוראת השרש שלט בארמית, ועל ידי זה יצא מגדרו בפרוש הפסוק הנ"ל ביחזקאל.

מאיר מאבלים

החסידות וחשיבותה בתולדתנו

„עבדו את ה' בשמחה וגילו ברעדה".

בכח הרעיון הנשגב הבולט מתוך המלים האלה קמה באמצע המאה השמונה־עשרה כתה אחת דתית מסתורית בפולין ופדוליה, כתה אשר משכה אליה וכבשה בכחה הנסתר את לבות אלפי ישראל, כתה הנופחת נשמת רוח חיים באף יהודים פשוטים, נרדמים אשר תוחלתם נכזבה. מן הכתה הם שואבים את תקותם, אליה יפנו כי היא כתה אשר אין לה כל שיטה וסדר, ואיננה מפיצה את רעיונותיה על ידי תעמולה דתית, כי אם הולכת לאט לאט ומגשת את עיקרה אל העם הישראלי — הלא היא כתת החסידות.

כמים לצמא כן באה החסידות עת חשק לב היהודי לטעם את טעם ההשכלה; בשעה שהיתה ערבוביה נוראה במחותיהם של היהודים: געגועים אל המשיח והאמונה בשבתי צבי, או קבלת תורת האר"י עם סגופיה ועינויה. אז בתקופה ההיא עלתה החסידות על במת תולדתנו ותציל

את היהדות מתוך השנים החדות של ההשכלה וההתבוללות.

והנה, בכדי להשפיע באפן טבעי כל כך על העם עד שאלפי ישראל ימסרו את עצמם על החסידות ובשבילה יהיו נלחמים בחרוף נפש, היתה החסידות צריכה לתפוס את דמיונו ולבו של העולם היהודי על ידי הטפת איזה חדוש בדת. מה הוא החדוש הזה? באיזה צורה יתגלה לעין בחיי החסידות? אבל, תתפלא בהגידי לך, ידידי הקורא, שהחסידות לא חדשה כלום ביהדות כי אם ממשיכה הלאה ומרחבת את הקו הדק עוד מתקופת הבית השני. את שרשי הרעיונות שהביעה החסידות אנו מוצאים כתובים בספרים שונים שקדמו לה הרבה. המסתורין העברי מופיע בכל ספרי התנ"ך וביחוד בספר דניאל. בתלמוד ובספרות החיצונית נתפתח המסתורין והתעמק עוד יותר עד כי נעשה לרב הצרדים והגונים. ואם נתבונן היטב אל חיי האסיים נראה גם שם את נצוצי החסידות: האסיים היו חבורה דתית אשר בחסידות ובפרישות יסודה: התנזרות מכל חמדות החיים וקנין שלמות יתרה על ידי טהרת הגוף ושאיפה אל הקדש. בהיותם חפשים מדאגת הפרנסה נתנו את לבם אל ההגיון בחקר אלוה, בלמודי הנסתר והתבוננות בפליאות היוצר והיצירה. הם היו הראשונים אשר קדשו את ה' בכל מעשיהם. ולא זאת בלבד, כי אם גם באגדות התלמוד והמדרשים, בספרים אחדים שבספרות האפוקריפית מוצאים אנחנו כבר את דעות החסידות על היחס בין ה' והאדם, ההתלהבות, העבודה, שמחת החיים ועוד דרישות, שהחסידות מציעה לפני האדם בכדי להתקרב אל יוצרו.

והנה, בדברנו על החסידות מוכרחים אנו להזכיר את שם האיש שהניח את אבן הפנה לתנועה הזאת ואשר בו נתגלתה ונתגלמה החסידות בכל תקפה וגבורתה, הלא הוא ר' ישראל בעל שם טוב (תס — תק"כ), האיש הנפלא הזה אשר לפי אמונת מעריציו ידע את כל הנעשה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. רבים הם האגדות אדות מולדת הבעש"ט, חייו ומותו עד כי באמת אין לנו מקור נאמן לתולדתו. רק את זאת כי עוד בהיותו צעיר לימים מתו עליו הוריו. אנשי העיר רחמו עליו וימסרוהו לחדר. אבל קשה היה לו להתרגל לשבת כלוא בחדר כל היום. ולכן היה מדי פעם בפעם בורח מן החדר אל היער. לא ארכו הימים, וישראל נעשה ל„עוזר": להביא תינוקות אל החדר ו'הוליכם לבית הכנסת לענות אתם „אמן" ו„ברוך הוא וברוך שמו". והנה לפנינו יסודות החסידות: „בעת לכתו עם התינוקות לבית הכנסת, מספרת האגדה, היה מזמר עמהם בקול נעים ובהתלהבות גדולה". בהיותו כבן שלש־עשרה נעשה לשומר בבית המדרש, ושם יכולים אנו לומר, נולדו רעיונותיו. בתוך סביבה למדנית זו שמע וירא את הנעשה ביהדות הנאמנה והתמימה. ויבן ר' ישראל כי לא זאת היהדות... הוא עזב את העיר ותעה בשדה ויער. ושם, הרחק משאון העיר וחיי החברה, בין ההרים והיערים התבודד וענה את נפשו בהפסקות גדולות במשך חמש שנים. אך הנה הגיע זמנו להתגלות אל העם להורהו את הדרך העולה בית אל. אז התחיל ר' ישראל, זה שהיה נודע לבור ועם הארץ, להורות דעת אלקים ולפקוח את עיני עמו העורות, ויהי לבעל שם. כשמוע הרבנים את דעותיו של הבעש"ט, סגרו את ספריהם, חדלו להתפלפל ומארבע פנות העולם נהרו אליו לקחת תורה מפיו. אז התחילה החסידות לפרוש את כנפיה ותשא באברתה את רב יהודי פולניה, גליציה, רוסיה ואונגריה. ותהי זאת תעודתה לשלוח את קוי אורה המבריאות אל כל עיר ועיר מקום שם תדרוך כף רגל יהודי. ובשעה שמצב היהודים בפולין הלך ורע מיום ליום, בשעה שרכוש היהודים היה הפקר וחייהם תלו להם מנגד, אז הביעה החסידות את העקר הפילוסופי שבחיים — התקוה! מטרת החיים היא לראות את היופי שבהם, לראות ולקוות! לראות את הטוב והתנחומים הנמצאים במוסר עליון, זו היא החסידות הפשוטה. היא לא דרשה מאת העם סגופים ותעניות, כי אם חיים ושמחה על טהרת הקדש. לא רק שאפשר לך לחיות אלא מוכרח אתה לחיות! האלקים הוא בכל המציאות, את מעשיו אנו רואים בכל והוא הכל!... לפיכך צריכה עבודת האלקים להיות הכל ובכל... ולכן, אם מונע אתה את עצמך מן החיים הרי אינך עובד את ה'. מתקרב אתה אליו גם על ידי תענוגים גשמיים: אכילה, שתיה, ושמחה. ולא כנבזה ושפל, ולא כעבד לפני רבו צריך אתה לחיות כי אם לצעוד בקומה זקופה כי בחיר היצירה אתה!... השתדל להרחיק את עצמך מעצבות והיה אך שמח. לא מתוך בכי ותעניות אפשר לעבוד את ה' כי אם על ידי התדבקות בשי"ת ותורתו. התפלה הזאת צריכה להיות בכונת הלב ובהשתפכות הנפש.

החסידות, בנגוד לקבלה של האריז"ל הדורשת מאת העם למעט בעסק ולהתרחק מן החיים ומן השחוק, קרבה את האלקים אל האדם הפשוט על ידי זה שהעמידה מתוכם את הצדיק. הצדיק הגמור אשר כל שמץ פסול אין בו לא יראה שום רע באדם. הכל זכאים בעיניו, ולכן תמימה היא אהבתו וחמה כאהבת האם לבנה. הצדיק איננו יושב כלוא בחדרו שקוע בספרים ובכתבים כי אם קשור הוא ומחובר אל עם ה' וקהל חסידיו, ודואג בשבילם. עליו הם נשענים ובצל כנפיו יחסו החסידים. האהבה והמסירות הנפש של החסידים בדורות האחרונים הראו לעם ישראל כי באה היא מתוך רגש נעלה ונשגב אשר שרשו נטוע בלב. ואשר יסופר על הרב מברדיטשוב יחזק את דברי: רגיל הי' ר' לוי יצחק מברדיטשוב לצאת בכל יום שבת אחרי סעודת שחרית לשוח. פעם אחת פגע הרב מברדיטשוב יהודי אחד מעשן מקטרת ביום השבת. היהודי לא חת מפני הצדיק גם לא התביש. „בודאי שכחת ששבת היום", פנה אליו ר' לוי יצחק בשאלה, „ולכן הנך מעשן?" „לא, ענהו היהודי, יודע אני כי היום שבת". ויהי כשמוע ר' לוי יצחק את הדברים האלה היוצאים מפי מחלל השבת, וירם את ידיו השמימה, ויקרא: רבונו של עולם הבט משמים וראה את עמך ישראל, הנה לפניך יהודי המחלל את השבת לעיני השמש, ובכל זאת איננו חפץ להוציא דבר שקר מפיו".

הנה כזה היה „הצדיק" וכזאת היתה אהבתו לעמו!..

הרב שמואל ק. מירסקי.

הארות והערות

(רשפי דרוש)

„והיה ה׳ לי לאלקים״ — נטל הקב״ה שיחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים... כל טובות וברכות ונחמות איני נותן אלא בלשון הזה (ב״ר, פ״ע).

בלשון משתקפת הפסיכולוגיא של העם הדובר בה. כעם כלשונו. ומה ללשון העברית סגולה להפך את העבר לעתיד ע״י ו׳ ההפוך, כך לעם העברי סגולה להפך את עברו לעתיד. והיה — עבר שנהפך לעתיד; מה שהיה הוא שיהיה. וזהו המפתח לגאולתן של בנים. כל עוד נאמר „והיה״, ונקוה לעתיד כמתכונתו של עברנו בטוחים אנו בגאולה.

* * *

בעשרה מאמרות נברא העולם וכו׳ עשרה דורות מאדם עד נח וכו׳ עשרה דורות מנח עד אברהם וכו׳. (אבות פ״ה).

שלש מדרגות בהתפתחות החברה האנושית: א) חברה פרימיטיבית פרוצה ללא גדר וסיג. איש כל הישר בעיניו יעשה, הארץ תמלא חמס ואישיות החברה יהרסו. אין תקנה אלא שבירה — מבול. ב) המדרגה השניה בהתפתחות החברה מתחילה ביצירת חקים הכרחיים להחזקת השלום בה. ואלה החקים—בחי מ צ ו ו ת ב נ י נ ח, נותנים זכות ואפשרות קיום לאותה החברה. יש דין ויש דיין. מדרגה זו השובה היא אמנם, בסולם ההתפתחות האנושית אולם אינה השלב העליון בה. כל עוד שהחקים נובעים ממקור אנכיי הנם בהכרח מגבלים לגבי בני אדם אותה החברה בלבד אך לא לגר, שאין לחברה צורך בו. לא נתמה איפוא על הפלוגתא הרחוקה שבמדת „שלי שלי ושלך שלך״ במשנה, „זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום״, כי בעצם אין מדת סדום אלא אותו חמר הדין של החקים אשר נוצרו מתוך הכרח קיומה של החברה בלבד. גם חוקי רומי המפליאים בהגיונם ובבהירותם עומדים על אותה נקודת המצב של מדת סדום ביחס לזרים. ואם תרצה לומר הרי זוהי גם תולדה הכרחית מתוך השקפת העולם האלילית שלהם. אף האלים נלחמים האחד עם האחד ומאן דאלים גבר, וגם כשהם משלימים ביניהם אינם משלימים אלא כדי לקיים בידיהם את השלטון, והאדם הלא בצלם אלהיו נוצר. ג) אך כגבה שמים מעל הארץ כן גבהה המדרגה השלישית והעליונה שבהתפתחות החברה האנושית. משהכיר האדם באחדות האלקים באה מהפכה גם ביחסו אל העולם והאדם חברו. המשפט מתחיל נובע ממקור הצווי המוסרי, הפנימי שבאדם, ומתוך חפץ הדבקות במדותיו של אדון השלום. אמנם המשפט כשהוא לעצמו נשאר גם להבא בגבול צרכי החיים והמציאות אולם המוסר, בתור „לפנים משורת הדין״ עומד מאחורי כתליו של הדין ומראה לו את הדרך אשר ילך בה בהתפתחותו הבלתי פוסקת לקראת השלמות המחלטת. והיסוד החדש הזה במשפט הכנס על־ידי אברהם אבינו. ביחסו ללוט, לסדום וכדומה מחה אברהם אבינו מחאה נמרצה כנגד הכלל „מאן דאלים גבר״ והניח יסוד כוסרי לבנין החברה האנושית.

בעשרה מאמרות נברא העולם, והלא במאמר אחד יכל להבראות? עו״א לא ישאל, כמובן, שאלה מעין זאת. זוהי שאלת המאמין באחדות האלקים וזהו המצע להשקפת החיים העברית.

עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין — הורסים בידיהם הב את יסודות החברה — עד שבא עליהם המבול. עשרה דורות מנח ועד אברהם וכו׳ להודיע שכל הדורות היו מכעיסין לפניו (כך היא הגירסא בספרים מדויקים בנגוד לנוסח „היו מכעיסין ובאין״ במשנה הקודמת) סגלו להם אמנם את מצוות בני נח, הנותנות זכות קיום לחברה בכלל אבל היו מכעיסין לפני ה׳, עד שבא אברהם וקבל שכר כלם.

* * *

„ארץ כי תחטא לי למעל מעל וכו׳ והיו שלשת האנשים האלה בתוכה, נח, דניאל ואיוב, המה בצדקתם ינצלו את נפשם נאם ה׳ אלקים״. (יחזקאל י״ד).

פסוק זה קשה להולמו שהרי קבלה בידינו כי זכות הצדיקים מסייעת להצלת העיר ואם גם אנשיה רעים וחטאים, כסדום מאד. אף צירוף שלשת הצדיקים הללו לשלישיה אחת טעון הסבר. אולם אחרי התבוננות בתכונותיהם המיוחדות של שלשת האנשים המנויים בזה יש למצא על נקלה את הקוים המשותפים אשר להם — זה הצד השוה שבכלם. צד זה הנהו באין ספק העדר יכלתם להשפיע את האלקים אבל את בני האדם לא ידע להתהלך ולא עשה נפשות לאמונתו. דניאל, בן דורו של יחזקאל, עמד בכמה נסיונות ולא נשאר תמים עם אלקיו אך בפרץ עמו לא עמד והשפעתו בין גולי ציון אינה ניכרת כל עיקר. איוב, בוכוחו הגדול עם רעיו עמד כסלע איתן, אך הוא נשאר בשלו והם בשלם. שוב פעם סמל הצדיק ההולך בדרך היחיד. אין הוא יורד ממרום פסגתו אך איננו מעלה גם את האחרים אליו. אכן, אם שלשה צדיקים אלה יהיו בתוך הארץ,

הם אך את נפשם הם יצילו, כי רק בזכות הצדיקים העושות נפשות לרעיונם הנצל ינצלו גם האחרים (בזה יבוארו יפה גם דברי המדרש ב"ר פ"ד אמר ר' סימון וכו' ע"ד ההבדל שבין נח ואברהם. דוק ותמצא).

* * *

א"ר אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גלה לבני רז זה וכו'.

ההוא צדוקי דאמר ליה לרבא: עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו (שבת, פ"ח, ע"א).

שתי דעות בדבר הקדמת נעשה לנשמע והי מינייהו צודקת? הוי אומר דעתו של רבי אלעזר, אך מדוע? מה רז יש בהקדמת נעשה לנשמע? כאשר חזר הקב"ה — כדרשתם הנאה — עם התורה, אל עמי העולם, שאלו כל אחד מהם: מה כתוב בה. ולכשנתברר להם כי לא יוכלו לקיימה לא קבלוה. יצאו מן הכלל ישראל, שאמרו: נעשה ונשמע. והאם ראויים הם בני ישראל באותה שעה, באמת, לקבלת התורה, והלא העגל יוכיח. אלא שרז אחד גלוי היה וידוע להם לבני ישראל, וזהו סוד הקדמת נעשה לנשמע. עם קבלת התורה לא פסקה עבודת האלילים מקרב העם אך התורה נצררה ונחתמה בלמודי ה' היחידים. התחילה הנבואה הפותחת באדון הנביאים וחותמת בצוואת הנביא האחרון מלאכי: זכרו תורת משה עבדי. ותורה אשר צוה לנו משה נעשתה לבסוף מורשה לקהלת יעקב. ובימי עזרא קיימו מה שקבלו מכבר. אכן רז גדול יש בהקדמה המעשה לשמיעה ולהבנה, סוד מסודות היהדות. גדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה, וגדול מעשה שמביא לידי תלמוד.

* * *

הזהר מעלות בהר ונגוע בקצהו — מכאן אזהרה רבה לעולים רק בקצה ההר ואינם שואפים או אינם יכולים לעלות לראשו. מתוך הארבעה שנכנסו לפרדס רק אחד יצא בשלום, כי נכנס בשלום. זה אשר הציץ נפגע. המסתפק בהצצה בעלמא, ברפרוף ובידיעה שטחית, עלול עד מאד להפגע. אבל הנכנס בשלום סופו גם לצאת בס"ד בשלום. הפרובלימות מרובות וסכנה גדולה כרוכה בהצצה בלבד. רק השאיפה לידיעה שלמה ולחדירה עמוקה עלול להציל ולהעביר בשלום.

ערב חג השבועות, תפרח.

יעקב גלנטר

המזרחי

בימי קדם היתה המשפחה מרכז החיים. בראש המשפחה עמד האב, שכחו היה יותר יפה מכל יתר בני המשפחה. ואפשר לומר כי כמלך היה וממשלתו התרכזה בחוג המשפחה. כלם היו צריכים להכנע אליו ואסור היה למרות את פיו.

דורות רבים עברו והמשפחה גדלה. כל אלה החוקים שהיו מוכרחים לשמור עליהם נעשו לאט לאט למנהגים. במשך הדורות נתפשטה המשפחה והתפתח השבט. השבט נלחם עם שבטים אחרים ויכבשום ויהיו הנכבשים מוכרחים להיות עבדים למנצחים. באופן זה למדו את מנהגיהם וילכו בעקבותיהם. גם המנצחים למדו את מנהגי הנכבשים. וכך התמזגו שניהם, ובמשך הזמן התאחדו ויהיו לעם אחד.

מכיון שלא הבינו העמים את מסתרי הטבע ויאמרו שכחות עליונים ואדירים גורמים את כל פלאי הטבע, התחילו להעריץ את הכחות האלה, ויחשבו אותם לאלהים. בקום סערה אמרו שאחד האלים זועם, ויקראו לו אל הסער. ויהי להם גם אל המלחמה. ומזה התפתחה האמונה. המשוררים שרו שירי תהלה לגבוריהם המנצחים בעזרת אלהיהם. כאשר למד האדם כתב, העלו את כל אלה על ספר וכך הגיעו אל הדורות האחרונים. אלה תולדות האמונה האלילית והספרות, המסרה והמנהגים.

ומפני שלכל שבט היתה ספרות ומסרה משלו, נעשתה התרבות הקנין היותר חשוב לעם וזאת שקימה אותו. קח את הקניז הזה, כלמר את התרבות מן העם, ויחדל קיומו.

אי אפשר לעם להתקיים בלי יצירותיו הרוחניות, אף כי חי הוא על אדמתו. לפנים, למשל, עבדו המצרים את החיות, ותהי תרבותם מעין התפתחות האמונה הזאת. באו היונים ואלכסנדר מוקדון בראשם ויכבשו את ארצם, ויכניסו את התרבות היונית לשם. והמצרים ספגוה, עד כי במשך השנים נעשתה מצרים למדינה יותר יונית משהיתה מצרית, והמצרי ירד מעל במת ההסטוריה. כזה היה גורל הבבלים, האשורים, הצורים, היונים והרומאים. כלם הטמעו בין מנצחיהם כאשר נכבשו, חוץ מעם אחד — עם ישראל.

עם ישראל זה נפוץ בין העמים אשר החריבו את ארצו זה כאלפים שנה, ובכל זאת עודנו קים. מדוע? מפני שלא אבד לו קנינו הרוחני — התורה. וכל העם לחלקיו אף כי פזורים הם ורחוקים אחד מן השני, בכל זאת שמרו כלם את התורה, כל אחד מהם היה מוכן ומזומן למסור את נפשו על קדושת השם, ועל שמירת תורתו שהיא קנינו היותר יקר. ומפני זה עדין חי הוא כיום הזה.

ועתה, בזמננו אנו, חפצים אנחנו לבנות את ארצנו, האם לא נעשה לצרפתים או לאנגלים אם נבנה אותה על

יסודות התרבויות האירופיות בלבד, כאשר נעשו המצרים הקדמונים ליונים, במקום להשאר יהודים? האם יש ביכלתה של השפה העברית, בלי תרבותנו העתיקה — תורתנו, לשמור עלינו לבל נתבולל במשך הזמן בגויים אשר ביניהם אנו חיים? לא! הדבר הזה לא יתכן. ובכדי לשמור על זה נוצר המזרחי — האגף החרדי של ההסתדרות הציונית, השואף לבנות את ארצנו על יסודות תרבותנו המקורית העתיקה.

רעיון המזרחי עתיק הוא מאד. גם בימי עזרא היתה המחשבה הראשונה של מנהיגי ישראל לבסס את חייהם הלאומיים על יסודות הדת. ויבנו בתי תפלה בכל עיר ועיר להיות למקום מועד לכל יהודי ללמוד ולהתפלל. והנה, כל אחד יודע את המצב הרוחני ששרר בימי המתיונים. רוב העם לא חפץ לקבל את התרבות היונית, והתוצאה היתה — מרד החשמונאים. החשמונאים נלחמו בעד עמם, ארצם ותורתם גם יחד. לא היו אלה שלשה יסודות מפורדים בחייהם. התורה, ישראל וארץ ישראל היו אחד. „מי האיש החרד לתורת אלקיו ומחזיק בבריתו יבוא אחרי", קרא מתתיהו אל עם ישראל, כי ראה בהרס התרבות את חרבן העם. ולכן נלחמו אז החשמונאים בעד נשמת העם וגופו כאחד. ואחרי המרד, כאשר ישב כבר העם על אדמתו בשלוה היתה שאלת הדת חשובה מאד. כי הלא היה רוב העם נוטה לדרכי הפרושים והתנגד לצדוקים, ביחוד בימי אלכסנדר ינאי. אך אם ישאל אחד מקוראי: „האם צריך היה העם להחלק להרבה מפלגות דתיות בימי הבית השני, ולפרוע בזה את שלום העם?" אשיב לו: „בודאי! כי המדיניות תעיד שאי אפשר לעם להתקיים בלי מפלגות מדיניות. כל זמן שמפלגות מדיניות אין בארץ אז מת הוא העם, כי המפלגות הן רוח החיים המניע את אופני העם. והפרושים והצדוקים היו באמת שתי מפלגות מדיניות. הלאומיות בדת, והדת בלאומיות היו כה סבוכים זו בזו עד כי אי אפשר היה להפרידן, כי הדת רוח החיים של העם היתה. הלאומיות בלי דת היתה כעצמות יבשות וחיים לא היו בה.

ומה נראה מתקופת התלמוד? מדוע קבעו חכמינו משפטים גם אזרחיים וגם דתיים (הם הרחיבו אמנם את דיני התורה) אם היו מנהיגים רוחניים ולא מדיניים? מפני שקוו עוד לזמן שישוב ישראל להיות עם על אדמתו כמקדם, ולכן צריך הוא משפטים אזרחיים וגם דתיים.

אין להפריד את היהדות לשני יסודות, לאומיות לחוד ודת לחוד.

גם בתקופת ימי הבינים מוצאים אנחנו את רעיון המזרחי — אחדות הלאומיות והדת. והרעיון הזה חי במשך כל הדורות כמה פעמים התפללו כבר בני עמנו וישאלו „מתי תמלוך בציון?" — בקשה לאומית בבית ה'. ועוד, כי הנה כל הימים הטובים הם גם לאומיים וגם דתיים.

מימי בן־מנחם התחילו הרבה יהודים לעזוב את עם ישראל לאט לאט. השפעת ה„אמנציפציה" היתה גדולה מאד על היהודים. תנועת הריפורמציה התלהבה בארצות האירופיות והתחילה לחדור אל תוך לב הצעירים, והתוצאה היתה התבוללות. המתבוללים לא ראו כל ערך לדת ישראל ולכן התרחקו ממנה. וגם את לאומיותם אבדו באמרם שהיהודים בתור עם כבר מתו לפני שנים רבות.

כאשר נוצר הרעיון הציוני על ידי הדר. הרצל ז"ל, שבו רבים מהם אל דגל ישראל ויחשבו את עצמם ליהודים לאומיים אף בלי כל שמץ דת. והנה בהסתדרות הציונית נמצאו הרבה רבנים וסתם אנשים חרדים אשר ראו ברעיון הציוני את תקופת המשיח. אבל כאשר העמידו את שאלת הדת על פרק אספת הציונים, והמתבוללים התנגדו לדת, הלכו החרדים ויסדו להם הסתדרות אחרת — המזרחי, בקונגרס הששי של הסתדרות הציונית. המזרחי העמיד לו למטרה: „ארץ ישראל, לעם ישראל, על פי תורת ישראל". והאגף הקטן הזה הלך וגדל עד כי בקונגרס הציוני האחרון היה מספר צירי המזרחי חלק רביעי של מספר כל הצירים.

והרבה עשה המזרחי בארץ ישראל. ששים וחמשה מוסדות חנוך יש למזרחי עכשו בארץ ישראל. ביניהם נמצאים בית המדרש למורים, בית המדרש למורות, בית ספר גבוה — תחכמוני, ועוד.

בעזרת המזרחי נוסדה הסתדרות פועלים בשם „הפועל המזרחי". והסתדרות זו אף היא יצרה חברה בשם „עולים בונים", ומטרתה — קבלנות לבנות בתים, ובזה להמציא עבודה לפועלי המזרחי.

רואים אנו מכל זה ששאיפת המזרחי היא להחיות את הרעיון העתיק שהאמינו בו חכמי התלמוד — אחדות התורה והעבודה. עוד יבוא יום, ובמהרה, וכל העולם היהודי יכיר בשאיפות המזרחי ויחדו ישימו שכם אחד להקים את הריסות ארצנו על יסודי המסורה העתיקה שלנו. ואז מוכרחה היא הסתדרות נעלה זו להכתר בכתר ההצלחה.

מרדכי האך

בן סירא

יחד עם חתימת כתבי הקדש נתחדש שם מיוחד לשאר הספרים אשר לא נכללו בין כתבי הקדש, ויקראו: „ספרים חצונים". תחת השם הזה נאספו ספרים שונים גם בתכנם וגם בצורתם, שנתחברו כמאתים שנה לפני חרבן הבית השני וכמאה שנה אחריו. בסך הכל כוללת היא תקופה של שלש מאות שנה. הספרים הללו נכתבו על ידי מחברים יהודים שהשפעת ספרי הקדש היתה גדולה עליהם. את ההשפעה הזאת אנו רואים בצורת הספרים ומהותם הדומים לכתבי הקדש. אבל היהדות הקנאית לא הכירה את קדושתם של ספרים אלה מעולם, ועל כן לא נשתמרו הספרים הללו אצלנו כספרי הקדש ורבים מהם נאבדו. רק מעטים נצלו. ובין אלה האחרונים הוא ספר „בן סירא".

והנה, בן סירא הוא בשמו המפורש יהושע. ואף על פי שבמקומות רבים נזכר הוא בשם שמעון בן אלעזר בן סירא, הנה הדעה המקובלת היא ששם המחבר הוא יהושע. והתקופה אשר בה חי המחבר היא תקופת שמעון הכהן הגדול, כנראה מתוך השיר בספרו כשהוא מדבר בשבחו של הכהן הנ"ל, המתחיל: „מה טוב מראהו בצאתו מבית לפרכת... כהילל בן שחר מציץ מענן, וכירח במלאת־תפארתו. בלכתו למזבח לבוש מעילו ימלא הבית תפארתו..." אך מי הוא הכהן הגדול שמעון אין אנחנו יודעים בברור, אם נאמר שזה היה הכהן שמעון הצדיק הנה חי בימי אלכסנדר הגדול (336 לפס"ה) וכהן בשם שמעון חי גם כן בימי אנטיוכס. לכן לא נדע למי מכוון המחבר.

על אדות חיי בן סירא אין סופרי דברי הימים יודעים יותר מאשר כתב הוא בעצמו בספרו על אדותיו, ואלה הם דברים מעטים מאד...

ערך מיוחד בספר בן סירא" יתן לחכמה. ספר החכמה כולל משלים, תפלות, ופתגמים בתבנית ספר משלי — פרשיותיו ופסוקיו. ומחברו יחזיק במציאות — בחיים ממשיים. וזהו ההבדל בין ספר „בן סירא" ובין ספר „משלי" כי בן סירא יורד למציאות יותר ממחבר ספר משלי. ואף כי ההתרוממות הנעלה והעזוז הרוחני אשר ב„משלי" אין בו, בכל זאת מלא גם הוא אותו הרוח העולמי והאנושי אשר בכתבי הקדש. הוא, המחבר, לא יתן ציור של מציאות רוחנית מפשטית, כי אם ממשית.

גם בן סירא כב„משלי", מקדיש חלק חשוב לתהלת החכמה ועצמת הבינה. בשלל צבעים יציר המחבר את החכמה כאילו ממשית היא ומקומה על יד ה', זאת אומרת, רצון האלקים היא החכמה.

בדברו מוסר, מטיח הוא דברים קשים וחריפים כלפי העשירים הבוטחים בחילם ובעשרם כי רב, ומוכיח הוא גם את הלוחצים את הדלים ואת השרים המתמכרים לתענוגות החיים. מזהיר הוא גם כן על חיי המשפחה.

בין שאלות החיים וסתרי הטבע מתעסק הוא בן סירא ביחוד בשאלת „צדיק ורע לו רשע וטוב לו", והוא משתדל להוכיח כי הרשע איננו מאריך בטובו, ובמותו הוא נשכח לגמרי ואין זכר לו. ולכן שלו הוא רק טוב מדומה שאין בו ממש. לא כן הצדיק — צדקתו עומדת לעד וזכר צדיק תמיד הוא לברכה בפי כל. את אשר לא קבל הצדיק בחיין יקבל אחרי מותו...

והנה, בן סירא זה נזכר הרבה פעמים בתלמוד ובמדרש, אבל לדאבוננו לא לשבח כי אם לגנאי. ואמנם קשה מאד להבין איך היו חכמי התלמוד יכולים לחשוב את ספר „בן סירא" המלא מוסר ויראת ה' לספר מינות, ולחרוץ עליו את משפטם כי כל הקורא בו „אין לו חלק לעולם הבא". הלא ספר זה מלא גם יראה טהורה, גם הטפה למוסר וגם הזהרה לקים את התורה והמצוה ולרדוף צדקה וחסד ואיך זה אמרו עליו כי הקורא בו אין לו חלק לעולם הבא? ואם בשביל אי — אלו ידיעות חפשיות אשר בספרו יחרצו עליו משפט כזה, הרי בספר „איוב" יש הרבה דברים קשים נגד האלקים ובכל זאת הכניסוהו לכתבי הקדש?

בתוספתא אנו מוצאים (ידים ב. יג.) שיש הבדל בין בן סירא ושאר הספרים מסוג זה ובין ספרי המינים: „הגליונין וספרי המינים מטמאין את הידים, ספר בן סירא וכל הספרים שנכתבו מכאן ואילך אינן מטמאין את הידים". גם הריטב"א (ב"ב צ.) יאמר: „אף על פי שכללו (ספר בן סירא) בין הספרים החצונים שמעינן שלא אסרו אלא לעשות ממנו קבע, אבל מכל מקום ראוי להגות בו וללמוד ממנו חכמה ומוסר..."

ואמנם רואים אנחנו כי חכמינו ז"ל לא נמנעו מהשתמש בו ולהוציא „יקר מזולל", עד כי היו דורשים בו וסומכים את דבריהם עליו כעל מקרא מפרש באמרם „שנאמר"... אף כי לא כללוהו בין כתבי הקדש.

ויש להעיר לאלה אשר לא קראו את בן סירא במקורו וכל ידיעותיהם המה מן התרגומים, את אשר כתב נכד המחבר לתרגומו היוני: „אין בכח ההעתקה היונית להשיג את תעצומת הלשון העברית בכל אפן..." בצדק הזה נוכל להוכח אם רק נשוה את התרגום היוני לרומי אז נראה כי אין אחד דומה לשני בהרבה דברים.

כאמור למעלה, כתב בן סירא את ספרו בתחלה עברית בסגנון ספר „משלי" אשר היה מושפע ממנו. אך לטובת המון העם אשר לא שמעו עברית, ושפתם המדוברת היתה ארמית או סורית, אפשר שבן סירא בעצמו תרגמו לאחת הלשונות ההן וקראו „תרגום" כשם שקוראים לתרגום אשר לכתבי הקדש.

באשמת הנוסחאות הרבים נעשו שנויים בהעתקות הסופרים, חלופים ותקונים, והוספות ומגרעות. כי הספרים החצונים כעיר פרוצה אין חומה היו, ולא היו נוהגים בהם קדושת הדיוק וההזהרה, לבלתי שנות ממטבע שטבע מחברם הראשון כבכתבי הקדש. את השנויים האלה אנו רואים בהעתקה היונית אשר לא תתאים כלל לפסוקים שהביאו חכמינו זכרונם לברכה מן המקור העברי. אך הספר במקורו העברי אבד לנו ורק קטעים ממנו נשארו בידי יחידים, וגם אלה בנוסחאות שונים...

שמואל א. גרים
(סגן נשיא)

מרדכי האך
(נשיא)

דר. נתן קלאַין
(נשיא הכבוד)

מאיר מאכלים
(גזבר)

גרשון פיינמן
(מזכיר)

מ. י. צוקרברד

איך אוכל ללמדהו והוא איננו אָהוב לי

שאלה זו נשאלה עוד לפני אלפים בשנה ועדיין היא דורשת את פתרונה. חכמי החנוך שבכל דור ודור דשו בה, אולם היא במקומה עומדת, ובכל תקפה. גם אני אגע בה רק בכדי לדון על איזה פרטים שבשאלה אך לא לפתרה, כי אנחנו תלמידי „בית המדרש למורים" צריכים לדון בה מצד אחד כתלמיד, ולהפוך בה במתינות וכבד ראש. אולם עלינו להתיחס אליה לא כאל „הלכתא למשיחא", כי אם כלשאלה מעשית אשר לפתרונה אנו זקוקים להלכה ולמעשה.

שתי שטות ישנן בלמוד, או יותר נכון, ב„הטפת לקח" ובכדי שלא להסתבך בבטויים קשים ללא צורך אכנה את שתי השטות: „למוד מאהבה" ו„למוד מיראה". כונת למוד מאהבה היא, שידע המורה למשוך את לבות התלמידים בחבלי אהבה, להמתיק את הדינים בקסם שפתיו, ולקרב את תלמידיו לתורה, ולמוד מיראה — שידע המורה למשול ברוח התלמידים, לכוף עליהם הר כגיגית, להכניע את לבותיהם, להסכין אותם למשוך בעל, לפטמם ולהלעיטם תורה ויראת שמים בבחינת „אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם".

והנה, לכאורה, אין שתי שטות אלו יכולות לדור במדור אחד כי צוררות הן אשה את אחותה. אך אם נתבונן בתשומת לב איך מתגשמות בחיים ובחנוך שתי התורות האלו, כי אז נראה שיש לפקפק בתועלת שתיהן רק אם הן מופרדות האחת מן השניה. מרשה אני לעצמי לומר כי באמת מתנגדות השיטות האלו זו אל זו עת יגשימו כל אחת בפני עצמה, אבל אם נצרפן ונצמידן יחד, אז תלכנה שלובות זרוע כאחיות מלידה ומבטן, להביא את התועלת הרצויה. הדרך הכי נכונה היא להתרחק מן הקצוות וללכת בדרך הממוצעה. כי למה זה נשלה את עצמנו בכתיבת „רצפטים" ונאמר שבכחם לרפא כל חלי וכל מדוה המתרגשים לבוא לעולם התנוכי? שאלות מעשיות אלו אשר אנחנו נפגשים בהם יום יום לא תפתרנה על ידי „דוקטור". אין בן תמותה ואפילו הגדול שבגדולים יכל לומר: קבלו דעתי כי מומחה ובר סמכא אני להוכיח את אמתת שטתי באותות ובמופתים. אין שטה מסוימה בחנוך שעליה נוכל לומר כי נכונה היא וממנה לא נזוז כאילו נתנה מסיני. הכל תלוי בתנאים ולא בשטה. אמנם הכל מודים שאילו היתה האפשרות להנהיג סדר ומשמעת במחלקות בלי הטלת אימה ובלי עונשים היינו צריכים להקריב כל קרבן בשביל התינוקות של בית רבן ו„הלמוד מאהבה", כי סוף כל סוף הקטנים הם משוש חיינו בהוה וכל תקותנו לעתיד. גם חכמינו זכרונם לברכה נתנו את היתרון למעלת האהבה, זאת אומרת, לעבודת השי"ת מאהבה, על היראה. אולם היראה קודמת לאהבה בזמן ולא תתכן האחת בלעדי השניה. ואין צרך לומר כי אינני בא ללמד זכות על „רבותינו" ינוחו בשלום על משכבותם ועל הרצועה. רבים מאתנו עוד זוכרים את החדר הישן ואת שלטון הרצועה, ואפילו אלה מאתנו שנתחנכו על ברכי המורים החדשים, בודאי קראו אף הם מספורי הדור שעבר „המגלים מן החדר". זוכרים אנו את החדר הישן והאפל, את „היהודי הקטן", ואת כל ההרפתקאות שעברו עליו מיום דרכו על מפתן החדר עד היום הגדול שזכה לעבור על סף בית המדרש וללמוד דף גמרא בעצמו. אולם אין זה מעניני עתה להראות על הצללים והאורות שבחדר, כי אם להראות ששתי שיטות אלו „למוד מאהבה" ו„למוד מיראה" אינן יכולות להתקיים כשהן נבדלות זו מזו.

אכן מה טוב חלקו ומה נעים גורלו של מורה עברי שזכה לנהוג את צאן מרעיתו במדת החסד והרחמים מבלי כל תערובת מדת הדין, יהי חלקי עמו. אולם, נוח לו לאדם להיות נאה דורש אך קשה לו לקים. מכון אני את דברי אלה כלפי המורים והמחנכים המתימרים כי הצליחו במאה אחוזים של מדת הטובה — לאלה האומרים כי „הני כבשי דרחמנא" סרים למשמעתם מפני שיודעים הם המורים לכבוש את לבות הקטנים ב„מבט עין" של חבה בלבד. כלפי חוץ רחמנים המה, ובחדרי חדרים, יתנהגו כאכזרים — אינם חושכים את שבטם מגו הכסילים — „בריוני הכבשים".

רבותי, צירו בדמיונכם, חברה או קבוצת אנשים בלי שופטים ושוטרים ובלי עונשים למפירי חק ופורצי גדר, מי מרהיב עוז להתישב בחברה כזו? „אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו" אמרו חכמינו זכרונם לברכה.

פרופיסור לומברוזו שהרחיב בכשרון עצום את מאמר חז"ל הידוע: „אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות", הציע להתיחס אל עוברי עבירה כאל חולים. לפי דעתו צריכה החברה להחלימם ולרפאותם ממשובתם, להעניקם טובה וגם חפש ינתן להם. כנראה היה הפרופ. לומברוזו איש טוב המרחם על בריותיו של הקדוש ברוך הוא, בכל זאת מסופקני אם לא היה הפרופ. בוחר שבת אפילו ברוסיה הסוביטית מלהתישב בחברת החוטאים אשר „רוח שטות נכנס בהם".

בודאי היה לומברוזו אָדם גדול היודע פרק ב„קרימי־נולוגיה", אבל תורה לחוד ומעשים לחוד. החיים הלא מתנגדים לה! מעשי יום יום טופחים על פניה ולו לעצתו שמענו כי אז היה העולם נהפך לתהו ובהו מחמת ה„שוטים" וה„חולים" של לומברוזו.

מרהיב אני לשאול אם הקטנים טובים הם במובן המוסרי מן הגדולים? אלמלא היה הדבר כן כי אז היו כל מוסדות החנוך מיותרים לגמרי. אך הואיל וכל העמים הנאורים מוצאים צורך להקריב את מיטב כוחותיהם על מזבח החנוך של הדור הבא אות היא כי הקטנים כגדולים בזעיר אנפין. הנחש הקדמוני יושב בסתר לבבם ומפרכס הוא לצאת אם רק תנתן לו הזדמנות. ומה הוא הנער הקטן באמריקא אם לא איגואיסט דלהבא בצורה מקטנה, המוכן והמזומן למכור את נשמתו בכל עת בעד נזיד עדשים?! מה הוא ה„בר מצוה" שלנו העומד על הבמה ומדבר על ה„מיסיון" של היהדות אם לא נשיא בית הכנסת למתוקנים בזעיר אנפין?! אמנם כן אנוש קרוץ מחמר ובידו להיות צדיק או רשע כי „הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" ואנחנו מחנכי הדור הבא צריכים להשגיח בעין פקוחה, ולהתחקות על טבעם של התלמידים. אנחנו בעצמנו צריכים להיות להם למופת בהנהגתנו; אבל בלי משמעת אין סדר ובלי שני אלה אין בית ספר יכול להתקיים. והמשמעת על ידי אהבה וגם על ידי יראה היא נקנית, כאשר הורו לנו חכמינו זכרונם לברכה: „יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת". מודה אני כי גם מדה מעטה של יראה אינה משובחת בעצם ולמרות הפתגם העתיק ה„הכרח לא יגונה". הרע המוכרח לא יחדל מהקרא רע בעבור היותו מוכרח. עלינו איפוא לתפוס את הרע במעוטו ולהשתדל להפחיתהו עד כמה שידנו מגעת. העקר הוא כי אנו המורים נדע את תפקידנו בתור מחנכים ונשתדל להכנים בלבות התלמידים לא לבד מעט תורה כי אם גם אהבה לדתנו ולמורשת אבותינו המסורה לנו מסיני. והדרכים — שתים שהן אחת: „אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך".

⊡═⊡═⊡

דר. ישראל גולד.

תפקיד המורה העברי באמריקה

החנוך העברי באמריקה עודנו בראשית צמיחתו. ובכדי להוליד אותו אל התפתחותו הנכונה ולבססו כהגן צריך המורה העברי לברר לו את עקרי תפקידו.

כלל גדול הוא ביהדות: „לא המדרש עקר אלא המעשה", כלומר, רכישת הידיעות בלבד אינה מספיקה, כי אם התגשמותן בחיים כי רק אז מביאות הן את התועלת הרצויה. האדם צריך לעכל בעצמו את אשר למד, והידיעות שרכש צריכות להעשות לקניניו העצמיים.

גם בתורת הפדגוגיה ידועות שתי שיטות, א) שיטת הלמוד, זאת אומרת, מסירת ידיעות בלבד לתלמיד דבר המוכרח סוף כל סוף ליגע את מח התלמיד, ואז יצטרך התלמיד לתפס ולעכל את כל הענין באופן חפשי. ב) שיטת החנוך, כלומר, המורה מחנך את התלמיד משפיע עליו, עוזר לו לעכל את הלמודים אשר יתגשמו במעשים, מטפל ברוחו, מוליכו בשביל החיים הנכון ומראה לו את הכוון והשויון האמתי על פי רוח התורה שלמדהו.

גם אומות העולם נקטו כלל זה בידם, שהמורה צריך להיות מחנך ומורה דרך. כי ידוע לנו עד כמה משפיע בית הספר שלהם (אני מדבר על אלה באירופה הידועה לי) על מהלך רוחו של הנער, מפתח הוא את הרגש הלאומי והאנושי אשר בו, ואיננו מסתפק בידיעות שהוא מוסר לו, כי בהיות הצעיר משולל השפעה והוראת דרך, אין דרכו בחיים בטוחה ויש כי יתעה מן הדרך הנכונה. בית הספר הוא בית יוצר לנשמת האומה.

ועל אחת כמה וכמה עלינו היהודים לתפס את הכלל הזה בידינו כאן באמריקה, מקום אשר הילד העברי משולל סביבה עברית, והלא כמעט שנכחד בארץ זו שם וזכר ליהדות ולקדשיה לולא מוסדות החנוך החשובים שנוצרו בעת האחרונה.

תפקיד בית הספר העברי הוא להפיח את רוח היהדות ושלהבת־יה בין יהודי אמריקה השקועים ראשם ורובם בעסקיהם היום יומיים, השוללים מהם את נשמתם ורוח קדשם. צריך הוא בית הספר העברי ליצור טפוס חדש של עברים נאמנים ומסורים אל תורת ה' ולכל קדשי האומה, ולקשר את הדור הבא אל שלשלת יהודי הדור העבר שמסרו את נפשם על קדשי העם. צריך הוא הדור הבא, למלא שוב את כתלי בית המדרש שנתרוקו, כי אך ורק הוא הנהו בית האוצר לנשמת עמנו. אמנם נוכחנו בעת האחרונה כי יהודי אמריקה מתעוררים וקמים לתחיה. רוח ישראל סבא התחיל לפעם בקרבם, אולם מגבל הוא עדין מספר הנאמנים ליהדות, וזוהי עובדה שאין לכחשה. והתקופה הנוכחית דורשת פעולות גדולות בשדה החנוך העברי, התאמצות ענקית להכנים את העבריות בין חוגי־היהודים הרחבים ולגרש משם את ההתבוללות בכל צורותיה המכערות, בין הגשמיות ובין הרוחניות. וזהו תפקיד המורה העברי.

אין המורה העברי יכול להסתפק במסירת ידיעות קלושות ושטחיות בלבד, כי אם צריך הוא להיות מחנך, מעורר, מנהיג, חלוץ היהדות לוחם בעד תורת ישראל ולאומיותו. תפקיד המורה העברי הוא למסור לתלמיד את תכן היהדות, לטעת בלבו אהבה ומסירות אלוה, לטפל בחיי הרוח ובאישיותו, לנטוע בו מדות טובות וישרות, מדות היהדות.

המורה העברי צריך ליצור תנועת נער־לאומי כבירה, להקים נער אשר יצא חלוץ למלחמה בעד תורתנו ולאומיותנו, נער שלם ברוחו, שתהיה הרמוניה שלמה שוררת בנפשו אחרי התמזגות הלמודים העבריים והכלליים שהוא מעכל, וחיי הרחוב החולוניים לא יחללו את קדושת וטהר נפשו.

הדור החדש צריך לגאל במעשיו את היהדות מכל הרפתקאותיה בעבר, ולהמשיך את ההיסטוריה המזהירה של עמנו. ידע נא המורה העברי את תפקידו הקדוש ואת מטרת החנוך העברי בתקופה הנוכחית, ואל יזלזל בה. יזכר נא כי חנוך הדור והחיאתו מוטלים עליו, והאחריות גדולה היא מאד.

◻=◻=◻

משה ה. קמינצקי

השבועה

אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני..

זה אלפי שנה עברו מאז הוציאו גולי ציון בישבם על נהרות בבל את השבועה הזאת ועדין היא עומדת בכל תקפה ועוזה. לא משה מקדושתה אף כמלא נימא.

ושבועה זו לא תפליא אותנו כלל. כי הנמצאה עוד עיר אחת בתבל ארצה אשר יכלה להדמות אל העיר ההומיה, הקריה העליזה, המלאה תשואות שמחה וגיל במשך כל ימות השנה? היש מי שיוכל לשוות לעיניו מחזה יותר נהדר ומושך לב מזה של ירושלם בשלש הרגלים? היש מראה יותר מקסים מזה של ראית עם ישראל בעלותו לרגל ירושלימה? היש מראה יותר מלהיב מזה של הכהן על דוכנו ולוי במעמדו? הלא כל עט ספר ילאה לתאר את כל המחזות הנהדרים והנשגבים האלה. ועתה, האם יפלא בעיני מי שהוא, שעם ישראל זה, אשר אלה לו, יבטא שבועה כזאת מפיו? האם אין טבע הדבר מחיב כי בישבם על נהרות בבל, גולים מארצם, בית המקדש בירושלם שלח באש, מבחרי בני העם נפלו לפי חרב האויב, תתפרץ שבועה מפיהם, שבועת אמון לאמם האהובה אשר את בניה עשקו ממנה באכזריות נוראה?

אך, מה היא השבועה הזאת? האם נשבעו הגולים לזכור את ירושלם הבנויה, העיר „שרתי במדינות“, ולא את החרבה? לא! הם נשבעו לבלתי שכח את ירושלם — ירושלם הבנויה וירושלם החרבה, כי נתקדשה לשעתה ונתקדשה לעתיד לבוא — לעולם! ואף כי בית המקדש איננו, בכל זאת היא בקדושתה עומדת. וזה אשר חזק את העם היהודי הנענה ונרדף בלי חשך על כל מדרך כף רגל. זכר ירושלם הוא אשר עודד את רוחו ואמץ את לבבו. התקוה „לשנה הבאה בירושלם“ חיה היתה בנפשו בכל שנות גלותו.

ואמנם מה הוא סוד קיום היהודי, זה היצור הנפלא אשר טבעו ומזגו קרובים לאלה של הסלמנדרא, האש לא ישרפנו והמים לא ישטפוהו, שני אריות לא תוכלנה לו והמית זאבים צמאים לטרף לא תבעתנו? מה הדבר אשר יעמידהו נגד אויביו הרבים, אשר זה שנות אלפים נלחמים בו להכחידו ולהשמידו מתחת שמי ה׳, והוא, היהודי, מפניהם לא יבהל ומהמונם לא יחת? איזה כח ידחוף אותו נגד מחנות אויבים, הקמים עליו לאבדו והוא, הצעיר והדל יניסם מפניו? במה כחו של היהודי גדול? הוי אומר השבועה, השבועה אשר הוציא מפיו אז. שבועתו היא אשר תזכירהו את עברו המזהיר, ותביא תקוה בלבו לעתיד אשר יעלה עוד על העבר.

שאו נא עיניכם אל החלוצים, הנשאים על כנפי הכח הנסתר והנעלם, הכמוס וטמון בלבם, אלה החלוצים אשר נקרשו במסורה העתיקה ודברי ימיה. נעים הם צעירנו, מיטב כחותנו, נדים הם אל המדבר הגדול אשר עמדה עליו לפנים ארץ ישראל.

ואין שום כח בעולם יכול לעמוד נגדם. לא הרדיפות הנוראות, אשר שבעו בארצות אשר מהן יצאו, גם לא היסורים הנוראים והענויים הקשים במשך נדודם יפעול על רוחם וישבור את רצונם להקים ארץ ציה וחרבה.

ובעינים בוערות כלפידי אש מהתלהבות, מלאי תקוה ואמץ לב, בחשק עז עד כדי מסירת נפש נגשים הם אל העבודה. חורשים הם, זורעים הם, נוטעים הם, בונים הם דרכים, דרכים לעבור גולים.

ובהכשל האחד יבואו עשרה למלא את מקומו. ומאחורי העשרה מאה יעמדו לחזק את ידי העומלים והבונים.

ומה נעשה אנחנו? האם נשלמה פרים שפתנו? היש הרשות בידינו לעמוד מרחוק ולראות את טובי בני עמנו מקריבים את כל חלבם ודמם על מזבח אהבתם לעמם ולארצם השוממה, ולחשות? האם לא נרפה בזה את ידי אלה, האומרים להקים את הריסות ארצנו? האחינו יצאו למלחמה נגד אויביהם הרבים והעצומים הקמים עליהם מבית ומחוץ, ושמים מכשולים על דרכם המלאה מכשולים ותחתחתים ואנחנו נשב פה בחבוק ידים? האם לא נירא מפני השבועה, השבועה אשר נשבענו כלנו, את אשר היה על נהרות בבל ואשר לא היה?!

לא! קול השבועה בצאתו בקע ועלה עד לרקיע וירד לתהום. השבועה הרעישה שמים וארץ, והם עדינו! השבועה הזאת אין לה כל התרה והפרה. מוכרחים אנחנו לקימה אך ורק במעשה ולא בדבור בעלמא.

זרועות ארצנו החשופות פתוחות לקבל את בניה אך עלינו, הבנים, להתכונן. מוכרחים אנחנו לבוא לעזרת אחינו המכשירים את אדמת הקדש לעם הקדש, כי אחת נשבענו, לאמר: „אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני!“

לפני ארבע שנים כאשר גדל מספר תלמידי בית המדרש למורים, החלו אחדים מהם להרגיש כי יש צרך באיזה כח, באיזו אגודה שתאחד את כל התלמידים.

תלמידים אלה הבינו עד כמה חשוב ונחוץ בבית המדרש למורים הסתדרות שתהיה בא־כח התלמידים בכל דבר.

הסתדרות זו — הסתדרות התלמידים, מוקדשת לחנוך, אחוה, רעות, ומפעלים חברותיים. ההסתדרות הציבה לה למטרה את אחדות כל התלמידים — תלמידי בית המדרש למורים, לסדר את חייהם הפנימיים, ולדאוג בעד צרכיהם הרוחניים. והרבה, הרבה מאד עשתה ההסתדרות למיום הוסדה ועד עתה — תקופה של ארבע שנים, בכדי להרים את מצבם הרוחני של התלמידים ולעורר ביניהם את רגש האחוה וההברתיות.

בתקופת ארבע השנים האלו הראתה הסתדרות שהיא תופסת מקום חשוב בחיי התלמידים. בין הפעולות הכי חשובות שפעלה ההסתדרות היתה יסוד ספריה, בשנת תרפ"ה, העומדת תחת הנהלתה והשגחתה. הוצאת ה„ניר", זה הקובץ השנתי של תלמידי בית המדרש למורים, היא אחת הפעולות הכי מצליחות. הקובץ הראשון יצא לאור בשנת תרפ"ה, ומאז הופיעו עוד שלשה.

מזמן לזמן מוציאה ההסתדרות „עלון", ובו יבואו חדשות מן ההסתדרות, וענינים שונים הנוגעים לתלמידים. הוצאת עלון זה עזרה הרבה ליצור בין התלמידים יותר התענינות והשתתפות בעבודת ההסתדרות.

בנוגע למפעלים חברותיים, הנה סדרה ההסתדרות תכנית של הרצאות. מדי פעם בפעם מזמינה ההסתדרות נואמים שונים, אנשי השם בעולם היהודי בכלל, והעברי והחנוכי בפרט, להרציא לפני התלמידים על נושאים חנוכיים וכלליים. הרצאות אלו עזרו הרבה להפנות את תשומת לב התלמידים אל השאלות העומדות על הפרק בעולם היהודי והעברי.

אחד האמצעים הכי מצליחים אשר אחזה ההסתדרות בכדי לעורר בין התלמידים רגש האחוה והחברותיות, הוא שורה של נשפים וחגיגות. לעתים תכופות (ביומי דפגרא...) עורכת ההסתדרות חגיגות אשר גם התלמידים גם המורים לוקחים בה חלק ומבלים שעות אחדות במסבת מרעים.

סקירה קצרה זו על עבודת הסתדרות במשך שנות קיומה, מראה בעליל כי היא ממלאת את תפקידה שקבלה על עצמה להיות בא־כח התלמידים באופן רצוי מאד.

ועתה, אליכם חברים, תלמידי בית המדרש למורים, אקרא: עומדים אתם כעת על מפתן תקופה חדשה בחיי בית המדרש למורים. עומדים אתם לעזוב את הבנין הישן ואת הבית עתיק היומין, ולהכנס אל בנין נהדר ובית חדש. עוזבים אתם את הבנין הישן עם כתליו השחורים, ספסליו השבורים, ושלחנותיו המתקימים רק על פי נס, והנכם נכנסים אל בנין חדש. כאן, בבנין החדש תהיה לכם ההזדמנות לעשות הרבה. כאן תוכלו להוציא לפעל את כל אותם הדברים אשר אי אפשר היה לנו לעשות בבנין הישן. כאן יהיה לאל ידכם להעשיר ולהרחיב את תכנית עבודת ההסתדרות, ולהכנים אל תוכה פעולות חדשות. ובטוח אני כי תצליחו אם רק תעשו את עבודתכם בשקידה ובמסירות.

ובשעת כשר זו הנני בשם כל פקידי ההסתדרות, מברך ומעורר אתכם לעבודה — התענינו והשתתפו בהסתדרות ובעבודתה, הוו רציניים בדבר, ושכם אחד קומו לעבודה.

חזקו ואמצו למען ההסתדרות!

בשם ועד הפועל
ש ל מ ה נ. ל י פ מ ן, נשיא.

פקידי ההסתדרות

עומדים (מימין לשמאל): י. סולומון, סגן ספרן; מ. מאכלים, מזכיר; ג. אורנשטיין, חבר המועצה; א. מוסלוב, כפרן.

יושבים (מימין לשמאל): מ. ח. קמינצקי, עורך; ש. נ. ליפמן, נשיא; ח. אפשטיין, סגן נשיא.

אברהם שוער.

אלמלי היה מלמד

הלויה של רב שמואל בעל חלום היתה בצום גדליה. וזוכר אני עוד את היום ההוא כאילו היה אתמול — יום תשרי בהיר, קריר ועגום, אולם השמים היו בהירים למדי. ענני צחור רדפו על השמים זה אחר זה, מכסים ומאפילים לרגע את השמש, שוהים קצת, מאדימים וטסים הלאה...

נשב רוח סתו קריר. האגם הקטן אשר על יד חדרי היה זועף... גליו הקטנים רעשו, התנפלו על החוף כשהם לבנים מקצף, וסוערים, וסוערים...

כל חברי היו כבר בחדר. היום לומדים רק עד הצהרים, וגם זה „לפנים משורת הדין", כי אליבא דאמת הננו פטורים בימים האלה מן החדר, אלא שרבנו, ר' גרשון הלבן, מתירא, פן יצאו תלמידיו ויכנסו אל חדר אחר, על כן טפל יטפל הוא בנו גם בין הזמנים, והרי עומדים אנו עוד ברשותו, ואין מלמד אחר רשאי „להפך בחררתו". מפני הטעם הזה אין אימתו מוטלת עלינו בימים האלה, והוא גם הוא אינו זורק מרה יתירה, ויותר משאנו לומדים אנו משחקים; יושבים אנחנו על המעזיבה שלפני הבית, או משתרעים על החוף אצל האגם. יש ולפעמים כשלבו טוב על רבנו אז מזמר הוא לנו איזו „תפלה" שחדש בימים הנוראים האלה, כי חזן הוא רבי גרשון ובעל־תפלה בבית־המדרש הירוק.

והיום לא נלמד כל עיקר. ואם נלמד — אז רק פרשה אחת ב„האזינו", כי הרבי ילך ללוות את רב שמואל.

כעבור שעה קלה בא הרבי שלנו מבית־המדרש, הניח את תיק הטלית והתפלין על האצטבא ולא צוה, כי אם בקש — שאנחנו נשב שקטים בחדר או על המעזיבה שלפני הבית, ולחכות לו עד שובו מן הלויה, ואז ילמוד עמנו קצת ויפטרנו אל ביתנו בשלום, אך שלא נלך אל האגם, לא נשב אצלו אפילו ברחוק מקום... למען השם ולמען השם! —

הרבי הלך לו ואנחנו נשארנו לבדנו בחדר. רגע עמדנו תוהים — ואחרי כן יצאנו חשאים ועגומים, וישבנו דחוקים איש אצל אחיו על המעזיבה. עצב כבד דכא אותנו. איזו עגום טמיר, לא מובן, רפרף באויר, ועל כן ישבנו דומם כלנו, שקועים בהרהורים של פחד.

והאגם רועש, רועש... יז קצפו הלבן על החול הצהוב שעל שפתו. הערבות האחדות הגדלות אצלו מתכופפות, מתנועעות, כאילו בוכות הן או מספידות, וענפיהן הדקים והרכים מצטלפים למעלה ולמטה כשערותיה הפרועות של אלמנה שוממה המתלבטת על קבר בעל נעוריה...

זוג של עורבים, שחורים ועגומים עפו בכבדות משוט מאיזה מקום נעלם, עפו והסתובבו רגעים אחדים וצנחו כבדים על הגדר. עמדו נפוחים וכועסים, קראו את ה„קרא־קרא" שלהם פעם ושתים, — הרכינו את חרטומיהם למטה ועגומים נשתתקו. מרחוק מרחוב הגוים, שם אצל הגרנות, נשמעה נביחת כלב, נדח, אובד...

ומעבר לאגם משתרעת גבעת בית־העלמין, גבעה ארוכה ולא גבוהה, אשר צדדיה המשופעים מכוסים בירק עשב של פגן החורף. על הגבעה מתפתלת מסילה צרה וארוכה — היא היא הדרך המובילה אל „בית הטהרה", ומאחריו נראה בית־העלמין בעצמו עם מצבותיו הנמוכות והלבנות השקועות באדמה, עם העצים המעטים, השיחים... והעץ הגדול העומד באמצע על קברו של הקדוש.

מרחוק נראתה לנו הלויה. לויה גדולה היתה. כמעט כל יושבי העיר לווהו. כל הדרך נשאו אותו במטה. רואים אנחנו שורות המלוים והנושאים המתחלפים. פוסעים כעשרים פסיעות ומתחלפים... פעם נושאים אלה ופעם — אחרים.

האמנם מת רבי שמואל בעל הלום? — ולעינינו נשאים ומרחפים הפנים של רב שמואל. יהודי גבה־קומה, כחוש ודל הבשר, כפוף קצת, ועיניו האפורות הגדולות עם הגבות הארוכות והלבנות... פאותיו המסולסלות וכאילו רטובות הן קצת, יורדות ומתחברות עם שערות זקנו הארוך, הלבן והחד, השחור מעט אצל הלחיים. ורואים אנו אותו כשהוא „אומר" את השעור בבית־המדרש של הרב לתלמידיו האברכים והבחורים הגדולים. הנה הוא עומד נשען על העמוד, מתעמק בגמרא הזיטמירית הגדולה, הכרוכה בעור אדמדם. האברכים והבחורים יושבים עם גמרותיהם הגדולות, צפופים מסביב לשלחן הארוך, מביטים ומקמטים את מצחיהם — ורב שמואל עומד, שותק... מוקשה לו מה... הס, דממה. ומתנועע רב שמואל לאט לאט, ממלמל בחשאי לו לעצמו... הוא אינו רואה, אינו שומע, אינו מרגיש כלום... נשא הוא אל איזה מרחק... הלאה, הלאה... רואה הוא את הרש"י, את התוספות... ורגע — המיה חשאית עוברת, ממלאה את הבית — „מה איכפת לו לרש"י?... מאי קא משמע לן התוספות?... האם אין הדבר מובן מעצמו?..." וההמיה מתגברת, מתגברת... והנה — הראש, העינים הגדולות פקוחות, מביטות חדות, בוחנות את התלמידים... הפנים קורנים, נלהבים... הוא מצא את כונתו של רש"י, נמוקיו של התוספות, והכל כל כך מחור, ברור. והתלמידים מתחרים, מתלהבים... דולקות העינים והקולות מתגברים, ונגון נעלה, יפה, מלא התלהבות בוקע ועולה באוירו של הבית... וכלם מתנועעים כשדה זה המלא לו קמה בעבור עליו הרוח... הידים מתרוממות, האצבעות מקילות זו בזו, האגודלים מזדקפים... וכלם — לומדים, לומדים, לומדים...

רב שמואל בל חלום „אומר" את השעור! —

ועכשו נושאים את מטתו... מת רב שמואל!

— מתי מת? — שאל אחד מאתנו. והדממה הופרה... כלם כאילו התעוררו פתאום משנתם, התחילו מדברים יחד בהמולה גדולה. כל אחד מספר, כל אחד מדבר, כל אחד מגביה קולו.

— שש... ש... ילדים! אני מספר... יודע אני היטב... יותר מכלכם... שכנים אנחנו, בית אצל בית ודלת בדלת... חבית מלאה מים שפכו אתמול בביתנו... חבית מלאה — מלאה... שכנים אנחנו... אבא היה הראשון שנכנס לביתם. אף הוא הבהיל את ברוך הרופא...

— הבה, ילדים, תנו לבלק לדבר...

— לא אמחול לך. אפילו בערב יום כפור לא אמחול... עשרת ימי תשובה והוא קורא לי שמות של גנאי... — נעלב בלק.

— שוטה, הלא רק מהתל אני, חיים׳ל, מהתל, כמו שאני יהודי — אדרבה, קרא אותי: שמגר בן ענת, אם אתעלב...

— דוגמא, — שמגר בן ענת ובלק...

— נו, פטור!... השלימו... אסור להתקוטט בעשרת ימי תשובה, עבירה חמורה.. ספר, חיים׳ל, כיצד מת?

— פתאום מת!... פתאום... התחיל חיים׳ל לספר. בא מבית הכנסת אתמול בלילה אחר תפלת ערבית, הבדיל על הכוס, הלך ונטל את ידיו, — רבי שמואל, הלא ידעתם, היה צם כל עשרת ימי תשובה, אפילו בראש השנה, ורק בלילה היה טועם מה, וחוזר וצם. — נו, שב אתמול מבית הכנסת, הבדיל, נטל את ידיו, „עשה" המוציא — ופתאום נאנח אנחה קלה ולחש: שרה־לאה... הטריחי נא... תמיד היה אומר ככה אפילו לבני ביתו. הטריחי — מעט מים... וטרם יביא המים, והוא צנח מעל הכסא ונפל ארצה... כשמהרו אליו, הרימוהו — וכבר מת... נסתלק! הבהיל אבא את ברוך הרופא, הניח את אזנו על חזהו של רב שמואל, הרים את אשמורות עיניו והביט אל תוכן — הניע יד... כלומר: מת... לגמרי מת! —

— בודאי מת כי צם כל כך הרבה — אמר ליב׳לי חקרן, הטוב מכל תלמידי החדר, „ראש נפלא" — היה אומר עליו הרבי, אלא שאהב לחקור, להתעמק בכל דבר... פעם אחת שאל את הרבי גם על „מה לפנים ומה לאחור?" אמת, קבל אז פסק מאת הרבי, ואנחנו היינו קוראים אותו ליב׳לי חקרן.

— לא ולא, חקרן! הפעם לא מצאת... אמת, גם סדקובסקי אמר כמוך וברוך הרופא, המודה תמיד לכל מה שיאמר „הגוי", אמר ככה גם הוא, — אבל אבא אומר, שלא מצומות מת רב שמואל — חידוש לרב שמואל תענית?! יושב היה האיש בתענית כל ימיו, ופתאום יזיק לו הצום?... שוטה שבעולם!

— אלא מה? סוף־סוף מה היתה הסבה למיתה הפתאומית הזאת? — שאלו כלם — הן לא „יקח" איש וימות על לא דבר? אין זה מן המדה כלל!

— חכו, את הכל אספר! — התחיל חיים׳ל וימשיך את דבריו, ועיניו נעשו גדולות מפחד וקולו הלך ושפל, חרד עד כדי לחישה — הוא מת... הוא מת... כי... כי „קראו אותו"...

צמירה אחזתנו. הרגשתי ששערותי מסתמרות ועומדות כמחטים מתחת לכובעי.

— מתי?

— מתי? — בליל הסליחות הראשון... השכם, השכם בבקר... אפשר בשעה השניה... בעברו לפני בית הכנסת שמע קוראים אותו לעלות לתורה: — יעמוד רב שמואל בר קלונימוס־קלמן!... מיד נכנס רב שמואל אל בית־הכנסת וראה: — הבית מואר כבליל שמחת תורה ואין נרות... המנורות, העששיות אינן דולקות והאור גדול... על השלחן ספר תורה פתוח... אמר רב שמואל: נו, טלית... הנה טלית נשאת... נשאת... לקח רב שמואל את הטלית, התעטף, ברך... קראו לפניו פרשה אחת, ברך את הברכה השניה והם.. שוב לא קראו איש. — „למדתי וסימתי את הש"ס רק ל"ט פעמים, רוצה אני לסים את הפעם הארבעים..." אמר רב שמואל. — „סים בקצור" — ענו לו. מיד אחר הסליחות התחיל את מסכת שבת ובשני הימים של ראש השנה התחיל וגמר את מסכת סוכה — וכן סים את הש"ס בקצור...

קפואים ישבנו, גלודים, הלבבות הכו... השערות כמחטים עמדו מסומרות, וכל בשרינו נעשו חדודין, חדודין. ועל השמים ממעל — מתנשאים עננים קלים... מתלכדים ובולעים זה את זה ופולטים זה את זה. השמש טובלת בהם, שוקעת ומסתתרת, יוצאת ומופעת שוב... והאגם — צועק, צועק, גליליו הקטנים מתרגשים, יורקים קצף... מרחוק נשמעת יללתו של הכלב...

— אולם בנימין פנחס — צלצל פתאום קולו הדק של אברה׳מל סבתא — בנימין פנחס הוא בן חיל! הרי גם לו „נתנו" עליה, קראוהו... ברם הוא אינו מלמד... אין מהתלים באדם שכמותו, הראה „להם"...

כולנו הפנינו אליו. זה היה נער בן עשר, עליז וחי. יתום היה מאביו ומאמו, גדלה אותו הסבתא, אם אביו, ופנקה אותו מאד, ועל כן קראו לו אברמ׳ל סבתא.

ואברמ׳ל מספר: פעם אחת, ילדים, ובנימין פנחס עבר בחצות הלילה לפני אותו בית־הכנסת הישן. הדבר היה בראשון או בשני לסליחות. רואה הוא והנה בית הכנסת מואר כולו. חושב הוא: מי הם אלה שהשכימו כל כך קום לסליחות? והלא הוא בעצמו שמש בית־הכנסת והמפתחות בכיסו. פחדן, הלא ידעתם, לא היה בנימין פנחס מעודו, חיל ניקוליבי... בכל המלחמות היה... אפשר כבר היה לגיניראל, אלמלי היה יהודי. פעם אחת... איני זוכר באיזו מלחמה הרג הוא בעצמו, — כן, בעצמו, גדוד של תוגרים, גדוד גדול... אמרו לעשותו לגיניראל אם רק ישתמד, אבל בנימין פנחס...

— אל תערבב את הפרשיות! — קראנו. וליב׳לי חקרן אמר בניגון הגמרא: פתח בכד וסים בחבית...

— נו, מילא... בנימין פנחס אינו פחדן, יודעים אתם, כנגד מה רציתי לספר? — בדבר ה„עליה". כן... נכנס הוא... והנה... הבית מלא אורה ואפילו נר אחד אינו דולק. נפש אחת אין בכל הבית והדחק והלחץ כל כך גדול, עד כי בקושי רב נדחק להכנס, ובשעת הכניסה שמע את נקישותן של העצמות היבשות זו בזו... משתומם עמד,

עיניו פתוחות ופיו פעור מתמהון וחושב: איזו משלחת! פתאום ראה, והנה הארון נפתח, לא ביד... ספר־תורה מוצאת... הניחו אותה על השלחן, פתחוה, גללוה... והנה — יעמוד רב פנחס בן שרגא־פיבוש! — במחילה, רבותי, אמר בנימין פנחס, ארוצה נא הביתה ואקחה את הטלית שלי... „אין לך לרוץ ישנם פה טליתים" — וכבר טלית נשאת אליו... „מוחל, רבותי, יש לי טלית משלי, ויהי לכם את אשר לכם" — ענה בנימין פנחס ודחיפה הנה, ודחיקה הנה — גבור היה בנימין פנחס שלנו — והוא כבר בחוץ! הלך אל ביתו, התעטף בטליתו, שב אל בית הכנסת, עלה על הבימה ויברך את הברכה הראשונה. קראו לפניו את הפרשה, ברך את הברכה השניה, ואחורנית, אחורנית יצא מאת הבית... הוא אומר כי באזניו שמע נקישות עצמותיהם היבשות מכעס וחרי אף.

— אכן, זהו בן חיל! — קראנו כלנו בקול אחד משמחה. העינים נדלקו, הלחיים אדמו... אין פחד, אין אימה — כלם עליזים, שמחים, ראינו נקם!

— אבל מהיכן יודע בנימין פנחס שאסור לקחת מהם כל מאומה? — שאל ליב'לי חקרן את אברמ'ל סבתא.

— מאין יודע הוא? קשיא גדולה ועצומה! ומי איננו יודע את זאת? הכל יודעים, שאסור לקחת כלום מן המתים, וכל מי שלוקח מהם מאום, הרי הוא אבוד לעולם, הוא כבר בידיהם...

— הכל יודעים... בנימין פנחס הגס והעם־הארץ ידע ורב שמואל — למדן שכמותו, יהודי פקח וירא שמים לא ידע? — הסתפק ליב'לי חקרן.

— שואל אתה קושיות? הוא, ימחול נא לי, היה בעל חלום... מלמד היה...

כולנו נדמינו. צר היה לנו על רב שמואל שנכשל בדבר שאדם מן השוק יודע. וכשבא הרבי ואנחנו ישבנו כלנו מסביב לשלחן ולמדנו: צור ילדך תשי... והרבי התקשה בפרושו של הפסוק, ויחטט ברש"י וביתר המפרשים, — ישבנו כלנו חשאים, חשאים... שקועים במחשבה נוגה מאד, והרהור אחד היה עולה בלבנו, עולה ומטריד, עולה ומצער: אלמלי היה רב שמואל מלמד היה חי עוד, היה „אומר" עוד את השעור... אלמלי היה מלמד!... אלמלי...

ישעיהו קמינצקי

רגשי עולה לרגל

רוח קל נושב בחוץ, ענן דק מכסה את השמש אשר יצאה זה עתה ממחבואה, טפות הטל מתגלגלות כמרגליות על גגי ירושלם המשופעים. מבלי הביט על מזג האויר אשר התחלף, היו כבר רחובות העיר ירושלם מלאים אנשים, נשים וטף — אשכנזים, ספרדים, תימנים, כלם נוהרים ל„שער שכם" — אל הדרך המוליכה אל הכותל המערבי...

ומשער שכם שוטף ים אנשים מאומות שונות למאות, ושם מצטרפים ומתמזגים ויהיו לגל אחד רועש, עד אשר יעלמו במבואות הצרים, המלאים סודות העיר העתיקה — ציון, ומשם יפרד הגל והיה להרבה נחלים קטנים. גם אני נסחב עם הזרם, ועל פני עוברת תמונה מחיי היהודים לפני אלפים שנה עם ישראל יושב על אדמתו, בית המקדש בכל הדרו ותפארתו על מקומו עומד, מכל קצווי הארץ נוהרים ירושלימה לראות ולהראות. ונדמה לי שגם אלה האנשים הולכים עכשו להקריב קרבנות. עוד מעט ואראה בוראי את הכהן הגדול במלבושיו הקדושים, עוד רגע ואשמע את הלויים בשירם וזמרם. ופתאם התחלתי לשיר בדממה את ה„שיר של יום" שהיו הלוים אומרים...

קריאת ערבי יחד עם נערת חמורו אשר התגלגלה מעל לראשי האנשים בלבלה את מחשבותי, ותזכירני כי לא לבית מקדשנו הולכים אנחנו כי אם לכותל — זה השריד האחרון אשר נשאר לנו מכל בית חמדתנו, ולומר שם „ומפני חטאינו"...

והנה, עומד אני כבר לפני הכותל המערבי. אנשים, נשים וטף עומדים צפופים בחצר הצר של הכותל ומלחשים תפלות בלחש, ודמעות חמות מתגלגלות מעיניהם ונופלות על אבני הכותל הישן... וקול דממה דקה ישמע...

לא ארך זמן רב והדממה נפסקה, החזן מתפלל „מוסף". הנה מתחיל הוא את תפלת „ומפני חטאינו". ויהי קול החזן הולך וחזק מאד. מפי הנאספים התפרץ בכי וילך ויגדל מאד עד כי שכחו שיום טוב היום. גם הכותל העתיק נראה עכשו יותר נורא ועצוב מאשר בכל פעם, עד אשר יחשבו את טפות הטל הנופלות מעל הגג הסמוך לדמעות הכותל הבוכה יחד עם עם ישראל על שוממותו. ואמנם, מדוע לא יבכה הכותל? הלא הוא אשר ראה את בני ישראל חוגגים את חגיהם לפני אלפים שנה, ורואה הוא את חגם גם עכשו ואיך יתאפק מלבכות?...

נדכא אני עומד בין האנשים העצובים, בוכה בדממה ובולע כל מלה ומלה היוצאת מפי החזן. לבי דוקר אותי כבשפוד ברזל. ברכי כושלות, ורק האנשים העומדים מסביב לי אינם נותנים לי לנפול....

החזן גמר כבר את תפלת המוסף, הקולות העצובים הולכים ונעלמים, הבכי הולך וקטן אך אפשר לשמוע עוד את קול אשה האומרת „יזכור"... הנה אומרים כבר את הקדיש האחרון. שמחת החג פרשה שוב את כנפיה המשמחות על פני כל. מכל צד ועבר ישמעו ברכות חג, וכל ההמון הרב למגדול ועד קטן מחסידים ועד „חפשים" שרים בהתלהבות „יבנה המקדש"...

מאת המסיימים

שלמה נ. ליפמן

מיום ההתחלה של חק הלמודים בבית מדרש למורים שלנו לפני ארבע שנים עד היום הגדול והחשוב הזה — יום סיומנו, צפינו אליו בכליון עינים ולב חרד. והנה הגיעה השעה המאושרה הזאת — יום הסיום. הגיעה השעה המאושרה, הצפויה, ועומדים אנו להפרד מאותו המוסד שבין כתליו בלינו ארבע שנות נעורים; הגיעה המקווה הזאת — וכמה קשה היא הפרידה עלינו! כמה קשה עלינו לעזוב את אותם הכתלים שביניהם בלינו את השעות הכי חביבות והכי נעימות בחיינו...

עומדים אנחנו כאן והלבבות דופקים ורועדים מגיל ומפחד, מלאי געגועים אל הימים שעברו, מלאי תקוה ומרץ לימים העתידים, והנה — קבלנו את תעודתינו... ושאלות של פקפוקים וספיקות מנקרות במוחותנו של כל אחד ואחד מאתנו — הנצליח? הבאמת מוכנים אנחנו לאותה איצטלא? היש בכחנו באמת לצאת אל אויר העולם, אל רחוב העברים מזוינים וחמושים להלחם עם כל אותם הזרמים השונים, החזקים והעצומים, השוטפים והסוחפים — ולנצח אותם? הנוכל למלא את התפקיד החשוב הזה שאנחנו מקבלים עלינו — תפקיד של מורה עברי אורטודוקסי, להורות את התורה? יש עלינו בשעה זו להתעמק היטב היטב בכל אותן השאלות, להפוך בהן ולהבין עד כמה חשובה וקשה היא האחריות שאנחנו מקבלים עלינו, את הטרח, את המשא שאנו שמים או שמשימים על שכמנו, — ואנחנו כל כך צעירים אנו, פרחי־מורים, עולי ימים, שמעולם לא ידעו על כבד... לא דבר קל היה להיות „מורה בישראל" אפילו „בימים הטובים" ההם ועל אחת כמה וכמה בתקופה זו שאנחנו חיים בה, תקופה שכל עתידו של עם ישראל תלוי בחנוך העברי האורטודוקסי, בבית־הספר העברי באמת!

החנוך הוא הבסיס, היסוד שחיי עם תלויים ועומדים עליו. החנוך הוא האמצעי הכי חשוב לקיומו של כל עם ועם. כל עתידו של העם וכל תקוותה של האומה תלויים בחנוך הדור הצעיר באופן כזה שהדור הבא יהיה מוכשר להמשיך את קיומו של הדור ההולך. ובכדי שהדור הבא ימשיך ויתקדם באותם הדרכים, המסורות, והמנהגים של אבותיו בכדי שהדור הבא יהיה מוכשר לטוות את החוט ההסטורי של עמו, נחוץ שיקבל חנוך בריא ושלם המתאים לרוח עמו ולמסרותיו, ואם החנוך הוא היסוד לקיומם של כל עם ועם היושב על ארצו ועל אדמתו, המדבר בלשונו, החי חיים טבעים, נורמליים, על אחת כמה וכמה שלנו. — עם ישראל, העם המפוזר והמפורד בין העמים, המתחנך בעל כרחו בבתי ספר של תרבות נכר הסופג בעל כרחו אל קרבו כל מיני תרבויות, מנהגים ומסרות של אחרים, עם בלי ארץ, עם בלי לשון — אשר „הספר העברי" הוא ארצו, לשונו, הכל... כמה קשה לחנך בני עם כזה, כמה גדולה היא האחריות המוטלה על המורה העברי!

מכל מה שהיה לנו, מכל מה שיסדנו במשך הדורות הרבים שחיינו בגולה באירופה בערי התחום, „ערי המקלט" לנשמתו של ישראל, ואשר הן ערי הגיטו הן שעמדו לנו לעשות אותנו לחטיבה אחת בעולם, לעם „מפוזר ומפורד" ובכל זה אחד ומאוחד, — מכל המעלות הטובות ההן לרוחו של ישראל ולקיומו נשאר לנו כאן באמריקה רק בית־הספר העברי. ותנאי החיים כאן שונים שנוי גדול מחיי אבותינו בגיטו. כי בכלל שונים הם חיי העירה השלוים והשקטים מחיי הכרך, מהחיים הסוערים האמרי־קאיים. הסביבה היהודית, הרחוב היהודי, חיי המשפחה הטהורים של יהודי הגיטו כל אלה המוסדים אינם בנמצא היום, ועם השנוי הגדול הזה שבא בתנאי החיים שלנו עושים את תפקידו של המורה העברי ותפקידו של בתי הספר העברים קשים מאד. כי באותה שעה שהתפקיד של החנוך הכללי הוא להכשיר את הדור הצעיר אל הסביבה ואל משאלות החיים, הרי מטרת החנוך העברי ל ע ק ר את הדור העברי הצעיר מסביבתו ולעשות לו סיגים לתורתו, להתאימו אל חיים אחרים לגמרי — היינו, תעודת המורה העברי לעקר ולטעת, להרחיק ולקרב, לגדור ולפרוץ, ולעשות סביבה חיים בתוך סביבה חיים...

לשעבר היו האב והאם המחנכים של הנער על פי דרכם. משהתחיל לדבר למדוהו „תורה צוה לנו משה" וסדר ברכות ומועדי ישראל, עד אשר הביאוהו לחדר, אל המלמד, ושם קבל תורת אבותיו מפיו של המלמד ביתר ביאור. על המלמד היה רק לשמור ולהשגיח על הנטע הרך, נטע היהדות, לגדל האהבה לכל קדש, ולהרחיבה, והנער בשובו הביתה חזר ומצא אותה הסביבה היהודית, אשר למד בחדר ואשר חנכוהו בה, ותהי אז השפעת גומלים תמידית בין הבית והחדר, בין החדר והבית. ויצא מזה, שהנער העברי היה מקבל חנוך עברי כפול בבית ובחדר,

כל אלה עברו לבלי שוב, נשאר לנו רק בית הספר העברי, זה מה שאנו קוראים כאן „תלמוד תורה". והמורה העברי של דורנו צריך לשמש בו ולמלא את תפקידם של האב והאם, והמלמד בחדר, ובית תלמוד־תורה מוכרח למלא תפקידם של הבית היהודי ושל הסביבה היהודית...

ואנחנו, מסימי בית המדרש למורים מבינים ומרגישים אנו היטב היטב את מצב החנוך העברי באמריקה. יודעים אנחנו כי המורה הוא האב הרוחני, יוצר האומה, כי הוא הנוטע בלב תלמידיו, שומעי לקחו, אהבה לארצם, לשפתם, והמסורות של העם... זאת היא תעודת המורה העברי, ומוכנים אנחנו לקבלה ולהוציאה לפעל. מוכנים ומזוינים אנחנו לצאת אל שדה המערכה ויחד עם חברינו העברים להלחם בעד החנוך העברי, יש כר נרחב של עבודה והחנוך העברי, כר נרחב — וכמה מכשולים!... יש צרך רב בכחות חדשים בשדה החנוך, בדם חדש בעורקי החנוך העברי, ומוכנים אנחנו מסימי בית המדרש להכניס את הדם החדש הזה.

בשעה זו עלינו לדעת ולהבין כי דרושים כעת בשדה החנוך העברי לא רק מורים פרופסיונליים, כי אם גם מורים בעלי רוח, ובעלי נפש, ובעלי הכרה.

עלינו בשעה זו לצאת בעקבות הצאן, בעקבות מורינו היקרים, שמפיהם קבלנו לקח טוב במשך ארבע שנ רצופות. גם אנחנו, כמוהם, צריכים להיות נאמנים ומסו בנפש לחנוך העברי, ולהיות מוכנים בכל עת ובכל להקריב את זמננו ומרצנו — בעד בית הספר העברי.

זאת היא תעודתנו בחיים וזה הוא תפקידנו ב הספר....

[illegible]

שמות המסיימים

אפשטיין, חיים
גרוס, שמואל א.
גרינברג, יוסף
האך, מרדכי
וואהל, צבי
יקובסון, ניסן
כהן, שמואל
לאקס, יונה
לוין, יוסף
ליפמן, שלמה נ.
מאכלים, מאיר
סולומון, יעקב
סילר, צבי
פוקס, יוסף
פיינמן, גרשון
צוקרברד, מאיר י.
קאופמאן, שלמה
קופר, אליהו
קמינצקי, משה ח.
שקאָלניק, שלמה
שפירא, חיים

נחום בוצ'צ'ר..

אל המערה הכחולה

(רשמי טיול)

הבקר אשר בו עזבתי את העיר ניאפול לנסוע אל „המערה הכחולה" היה בהיר ויתן תקוה ליום יפה. על האניה נקבצו מאות אחדות של תירים אשר נסעו כמוני גם הם לבקר את המערה הכחולה.

שריקה עזה וזעזעה את כל חלל האויר, והאניה הפליגה. אני עמדתי על המכסה ואתבונן אל כל אשר מסביב לי. והנה, בקצה האניה עמדה לה כנופיה של איטלקים ותשר שירים. מן הקצה השני נשמעה השפה האנגלית. על יד חבר האנגלים ישבה משפחה אחת, אשר מתוך צלצול לשונם הבינותי כי יהודים הם, ונגשתי אליהם. ראש המשפחה היה איש כבן ארבעים, לא גבוה ביותר. על ידו ישבה אשתו ותלפף את ראש בנה ותחיך לקראתו בנעימות ורוך. בחבורתם היו עוד שני אנשים — מכיריהם, ואכנס אתם בשיחה. בהמשך השיחה ספר לי אחד, כי אחוזת ארץ לו על יד חיפה, וכי חושב הוא להתישב שם בקרוב.

אניתנו עברה על יד האי סורונטו. כלם התחילו מסתכלים, מי במשקפת, ומי, פשוט, בעינים לטושות. אני לקחתי את משקפתי ואתחיל להביט בה ולהתבונן, והנה לנגד עיני השתרע אי לא גדול ביותר. בתים קטנים פזורים היו פה ושם על פני החוף. לא רחוק מן האי נמצא סלע איתן בלב הים. בודד הנהו כלע זה. גלי הים מכים עליו בזעף והוא עומד על מעמדו, אין הוא מש ממקומו. ויעל במוחי באותו רגע זכרון עם ישראל הנמצא בן העמים כסלע הזה בלב הים. אומות העולם משתרעות עליו לבלעו, והוא על מקומו יעמוד קוממיות.

האניה המשיכה את דרכה ואחרי זמן קצר עגנה במקום לא רחוק מן המערה. עדת סירות, כשלשים במספר, הקיפתנו. על האניה מהומה ומבוכה. הכל רצים לעבר אחד, איש דוחף את רעהו ומשתדל להיות ראשון להגיע אל הפתח. עם הקהל נדחפתי גם אני. אלה שקדמוני ירדו אחד אחד אל הסירות אשר באו אל האניה. והנה הגיע גם תורי. השיט אחז בידי, ומיד מצאתי את עצמי יושב בתוך הסירה הקטנה.

לאט, לאט שטה הסירה על פני מי ים התיכון השקטים אל המערה, ובמתינות החליקה על פני הגלים אשר נתהוו על ידי הרוח הקלה שנשבה.

אל מול פני המערה עמדו כל הסירות. פתח המערה כה צר היה עד אשר אם נסה איש להכנס אל המערה בשבתו זקוף בתוך הסירה (הסירה נכנסת אל תוך המערה) כי אז היה מנפץ את ראשו אל הסלעים. על כן היה כל אחד מאתנו מוכרח להשתטח על קרקע הסירה. שכבתי פרקדן ואביט אל השמים הכחולים אשר ממעל, המזכירים לי את שמי ארץ־ישראל. הקשבתי אל רשרוש המים אשר מסביב, ואשכח באותו רגע את כל העולם כלו. דמיונותי רחפו אז בעולמות אחרים — עולמות שאין להם כל קשר עם העולם השפל הזה שלנו.

אחת אחרי השניה נכנסו הסירות אל תוך המערה, כשכל אחד משיטיה אוחז בשלשלת הברזל הנמצאת על יד הפתח והמקשרת את החוץ עם הפנים. והנה הגיע תור סירתי להכנס, השיט חתר במשוטים, למקום שמשם אפשר היה לאחוז בשלשלת, התיר את המשוטים ויזרקם בצד הסירה, ואחר משך בשלשלת. הסירה נדחפה אל מול כתלי הסלע אשר בפתח והרבה טפות מים נתזו עלי ועל בגדי. עוד רגע והסירה נמצאה כבר בתוך המערה. ברגע הראשון לא יכולתי לראות את הנמצא במערה, ואחשוב כי אל שאול תחתיות הורדתי. והקול העמום שנשמע לרגלי הכנס הסירה המערתה, והד הקול הגביר את פחדי עוד יותר. נדמה היה לי כי פערה שאול פיה לבלוע את כל ההמון הזה.

לא עבר זמן רב ועיני הסתגלו אל המצב החדש, ואז ראיתי מחזה נהדר: המים מזהירים בצבע תכלת השמים אשר כמוהו לא ראיתי מימי. כה שקופים ובהירים היו המים עד אשר אם הביט איש אל תוכם וראה את כל הנמצא בתהומם. אין מי שיוכל לתאר את היופי ואת הקסם הנסוך על פני המים האלה. מסביב חושך וצלמות עד כי קשה אפילו לראות את כתלי המערה היטב, והמים בהירים כבדולח! הבטתי אל המים ועיני לא שבעו מראות. מששתי את המים לראות אם לא יד קוסם היתה בזה לשנות את עינם לצבע כה נהדר. אך כרגע נוכחתי לדעת כי מים פשוטים הם אלה כמו כל המים, כי הרי המים הנמצאים במערה מחוברים עם מי ים התיכון העובר על יד המערה. אין זאת כי קרני האור החודרות אל המערה דרך הפתח הצר הן הן הגורמות למים הפשוטים להפך לצבע התכלת.

והמראה הזה לא במהרה ימחה מזכרוני. הצבע הנחמד ההוא תמיד ישאר לנגד עיני. וגם עתה, בכתבי את דברי אלה הנני רואה את המראה ההוא, כמו חי לנגדי.

עשינו בתוך המערה עד אשר כלו כל הסירות להכנס. כי המערה די גדולה היא להכיל את כל הסירות הללו, ואחר יצאנו. קרבנו אל האניה אשר חכתה לבואנו ונעל עליה, ואל הסירות ירדו אלה שלא היתה להם הזדמנות בפעם הראשונה. בשובם חזרה אניתנו לניאפול.

שבתי אל בית המלון אשר בו התאכסנתי, ועד שעה מאוחרת בלילה חלמתי על אדות המערה הכחולה.

מרדכי ברטמן

על גלי הים

עצובות הן המחשבות העולות על לב יורדי הים באניה בפעם הראשונה, ונורא הוא הרשם אשר תעשה הפלגת האניה על המוכרחים לעזוב את ארץ מולדתם, את קרוביהם ומכריהם, ולעבור ארחות ימים אשר לא ידעו המה ואבותיהם, דרך שהיא תמיד בחזקת סכנה. בין הנוסעים הללו היה שלמה'לה, ילד שמלאו לו רק עשר שנים. נוסע הוא אל הוריו היושבים באמריקה.

ואת אבותיו יורע הוא רק למשמע אזן, כי כל ימיו המעטים עלי ארץ נמצא הוא בבית זקנו. הוריו עזבוהו בשנה הראשונה למלחמה העולמית. ר' מאיר אביו, נקרא בארץ רוסיא לצבא, ויעזוב אז אביו את הכל ויחד עם אמו ברחו לאמריקה...

כמה דמעות זלגו עיני אמו (כך מספרים לו) וכמה אנחות התפרצו מגרון אביו בהביטם בפעם האחרונה על בנם השוכב בעריסתו הקטנה, כי חלה אז את עיניו ולא נתנו לילד לנסוע עם הוריו. לא חשבו אז שהמלחמה תמשך ימים ושנים, ויאמרו לשוב לביתם מיד בעבור זעם עמים ושלום יהיה בעולם.

עברו חמש שנים ואיש לא ידע מאבותיו של שלמה'לה ולא שמע מאומה, כי מחמת המלחמה נפסקו הקשרים בין ארץ לארץ ובין עם לעם. והנה כתם ימי המלחמה והארץ התחילה להשקט לאט לאט בא ציר מאמריקה שלוח מקרובי בני העיר הזאת אשר שלחו אתו כסף, מכתבים וגם כרטיסי נסיעה לקרוביהם באירופה. גדולה היתה השמחה בבית זקנו של שלמה'לה בהגיע הכרטים בשבילו, ומה גם כשהציר הבטיח להם להשגיח על נכדם בדרכו אל הוריו. לב שלמה'לה היה מלא גם שמחה גם תוגה. שמח על כי הולך הוא לנסוע אל הוריו אשר רק למשמע אזניו ידע אותם, וכי יושבים הם בארץ מלאה כל טוב, ובכל זאת קשה היתה עליו הפרידה מאבותיו הזקנים ומעירתו הקטנה ויושביה הטובים. קשה היתה פרידה זו גם על לב קרוביו. בלב דוי ובנפש מרה נשקוהו הסב והסבה ויברכוהו. ויבקשו מאת הציר ומאת יתר הנוסעים לשים עין ולהשגיח על הילד בדרך הארוכה והקשה עד אשר יבוא לשלום ביתה הוריו.

ימים אחדים נסעו במרכבת הברזל ויגיעו לחוף המבורג. שם עלה על האניה, וימשיך את דרכו הלאה ניו־יורקה.

אחרי אשר הסתדר, עלה שלמה'לה מחדרו אל מכסה האניה. והתקופה ההיא זמן הפשרת שלגים היתה, חלפו ימות הגשמים, בתכלת השמים התחילו להתראות גדודי צפרים השבים מן הארצות החמות, ובצפצופיהם הנעימים הביאו בשורה טובה — בא האביב הנחמד זמן השמחה. געגועים מלאו את לבו של שלמה'לה, ומתבודד ישב לו באחת הפנות מבלי שים לב לכל הנעשה מסביב לו...

מי יכול לדעת את כל המחשבות והדמיונות שקוננו בלבו הרך של הילד בן העשר הנוסע על גלי הים הרועשים? מי יכול לצלול אל תהום מחו התפוש בשרעפיו והבונה עולמות ומחריבם בעופו על כנפי דמיונו כאן על מכסה האניה? הבאמת נוסע הוא על הים הנורא הולך ומתרחק מעיר מולדתו החביבה עליו, או רק חלום הלילה הוא? אבל, לא! הוא איננו על מטתו בבית זקנו חולם חלום, כי אם בעולם ההויה הוא — באניה העושה את דרכה אל ארץ הפלאות...

כן אמריקה היא ארץ הפלאות. האם לא ספרו לו הזקנים כי באמריקה יסעו מעל לגגות ובתחתיות ארץ? האם שקר הדבר שבארץ הברוכה ההיא אין כל מחסור ורזון? האם רק הפלגה היא שבארץ הפלאות ההיא אין גוים ו„שקצים" הרודפים אחרי הנערים היהודים בלילות החרף החשכים בשובם מן החדר?

* * *

תהומות המים יפצו פיהן, משברי הים רצים ברעש ומתנגשים בהמולה אל עברי האניה... גלים רמים כענקים מזעזעים ומטלטלים את הספינה טלטלת כדור... ולב שלמה'לה כים נגרש, לא ידע שלוה. תוגה ושמחה אור וחשך מעורבים בו. „לשמחה מה זו עשה"?... ותוגתו למה?... אין הוא יודע!...

מרב מחשבותיו ורגשותיו נפלה עליו תרדמה ויישן, — ישן הוא אך לבו ער, נפעם ונסער בקרבו. לרגעים יראה את עצמו בעירתו הקטנה ולרגעים ידאה על כנפי רוחו בין השמים והמים ורואה את הוריו המחכים לבנם היחיד השט באניה בלב ים זועף...

ש. טורבוף.

עלילת דם במשפחתי

(מעשה שהיה)

באחד הימים האלה בא לידי אחד מכתבי יד אבי ז"ל, ושם, בסוף הספר, מצאתי מגילה המספרת על עלילת דם שקרה במשפחתי בשנת תקפ"ט.

וערך היסטורי גדול יש למגילה הזאת, כי היא מפיצה אור על עלילת דם אחרת, שהיתה בשנת תקפ"ג (1823) הידועה בשם „עלילת הדם בוואליז", אשר בפלך וויטבסק.

ודומות הן כל העלילות. החל בעלילת הדם בוואליז וכלה בעלילה שבקיעב — אותם הנמוקים ואותה המטרה שאליהם שאפו צוררינו. אותן הנפשות מופיעות על הבימה. בעלילת ביילים תפסה את המקום הראשון

הזונה צערביאקאווא, ובעלילת הדם בוואליז — הזונה טע־רענטיובא. בעלילת הדם שבקיעב מוכיח הכומר הקתולי מן התלמוד, שהיהודים מחויבים להשתמש בדם נוצרי לחג הפסח, ובזו שבוואליז — המומר גרודינסקי מן „הרמב"ם". כן, אותם האנשים ואותם הנמוקים. וגם ההבדל ביניהם הוא קטן: ניקולי הראשון (לפני מאה שנה) — זה ניקולי האכזר, לא האמין בעלילה ויבטל את המשפט, וניקולי השני — המלך הנאור, „מלך השלום", האמין בה באמונה שלמה... אז, לפני מאה שנה, היה מפתח העלילה בידי שר הגליל, הנסיך חוואנסקי, ופטרבורג השתדלה להרוס את כל הבנין, ואחרי מאת השנה — צעגלאוויטאוו הבונה ופטרסבורג התומכת...

לפי דברי דובנוב העיד המומר גרודינסקי כי הרמב"ם מצוה להשתמש בדם נוצרי לחג הפסח. אך לפי דברי המגילה שהזכרתי למעלה, העיד המומר, כי הוא בעצמו השתתף בשחיטת ילד נוצרי ואת דמו קבלו במזרק. ולא נתבררה להם ההלכה. הלכו והביאו מסכת „פסחים" לעין וישפך מעט דם על דף פלוני. באו אל אבי זקני ויפתחו את הגמרא, ואמנם נמצא שם על הדף דם אדם קרוש.

אך אתן למגילה לספר:

„בימי ניקולי הראשון (בשנה הראשונה למלכותו, כנראה, כי עלילת הדם בוואליז החלה עוד בימי אלכסנדר הראשון (תקפ"ג—1823), ונמשכה עד ימי ניקולי, ועוד נשבו אז הרוחות הטובות בחוגי הממשלה) היה שר גדוד אחד בפלך וויטבסק — הצורר הידוע הנסיך חוואנסקי. אז העלילו על יהודי העיר וואליז כי „חק להם ללוש את המצות בדם נוצרים. וכאשר הגיעה העלילה הזאת לאזני הנסיך חונסקי, צוה לתפוס את ראשי העיר, אסרם בנחושתים ויסגור גם את בתי הכנסת על מסגר".

כפי הנראה, חפץ היה הנסיך לחזק את דברי העלילה עד כי יוכחו גם בפטרבורג באמתתה, ולכן היה עם רצונו להודיע את דברי העלילה גם ביתר הערים. והנה נזדמן לו המומר גרודינסקי. והמגילה מספרת:

„איש יהודי היה בעיר באבאוויני אשר בפלך מינסק, ושמו שבתי טורבאוויץ. והאיש היה נכבד מאד ועשיר ושמו בכל הארץ". ובבית שבתי זה (הוא אבי זקני) נתחנך יתום אחד ושמו פייבש (גרודינסקי אחרי כן) וילמדהו שבתי ספר, ויהי בביתו ימים רבים. ופייבש זה יצא לתרבות רעה ולבסוף המיר את דתו. והוא הזדמן אל הנסיך חוואנסקי צורר היהודים. ויסיתהו הנסיד להעליל עלילה על אנשי עירו באבאוויני. ויכתב פייבש כתב שטנה אל הקיסר ניקולי, לאמר: „פעם אחת נסעתי עם שבתי טורבאוויטץ אל מוסקובה לרגלי מסחרו. ויהי בשובנו, ונפגע בשני אנשים נוצרים, האחד עור והשני נוהג בו. ויפן שבתי למנהיג ויאמר: „למה תבלה את ימיך בעסק דל כזה? שב לימיני ואקחך לביתי וכבן תהיה לי, כי מנע ה' בנים ממני". כשבאו הביתה שחטהו שבתי, ויהיו מסופקים בהלכה, וילכו ויביאו מסכת פסחים לעין ונשפך מעט דם על הדף ההוא... ואם יחפשו בבית שבתי, מוסיף המומר בשטנתו, ימצאו דף אחד מלוכלך בדם, וגם עצמות אדם — תחת קרקע הבית".

אך, כנראה, פקפקו בפטרבורג באמתת דברי הנסיך חוואנסקי, וישלחו שר אחד לחקור ולדרוש את הדבר. בבוא השר עירה באבאוויני, צוה לאסור את אבי זקני, שבתי טורבאוויץ ואת שלשת בניו, ושם התחילו לשאול ממנו שאלות: מדוע נמצאות עצמות אדם תחת רצפת הבית? מדוע נמצאות טפות דם על דף הגמרא? על השאלה הראשונה ענה אבי זקני, כי הבית בנוי על בית קברות עתיק, אך על השאלה השניה לא מצא מענה. אולם, הפקיד בעצמו לא האמין אל דברי המומר, וכאשר הרבה לשאלו ולענותו הודה: „כי בהיותו ילד קטן הכהו מלמדו על הלחי ויצא אז דם מפיו, ויטפו טפות אחדות על הדף אשר עמד בו אז בחדר".

הפקיד צוה להוציא את כל האסורים, ואת אבי זקני אתם, ממאסרם, ואת המומר שלחו אל ארץ גזרה".

וב„הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" תמו דברי ימי המגילה.

מנחם גנדל.

שבת אחת בגן

האגדה מספרת על שלמה מלך ישראל שהיה מבין שפת החיות, לשון העופות ושיחות הדקלים.

ואני, אין אני שלמה ,כי אם נער פשוט, אך בהיותי בשבת אחת בגן שחתי עם פרח אחד.

אמנם, אני לא דברתי אל הפרח, כי אם הוא אלי, ואני הבינותי את דבריו.

הדבר היה בשבת אחת אחרי הצהרים ואני יצאתי אל הגן לנוח מעט ולהנפש אחרי הלמודים בבית הספר ששת ימים רצופים.

ישבתי והנה פרח אחד מלבלב כנגדי.

יפה הוא הפרח, נעים ונחמד מאד.

הסתכלתי בו, והנה פיות קטנים לו, והפיות מדברים...

ואטה אזן...

— יפה אני, נער, וטוב לי, הרוח מלטפני, השמש מחממת אותי, הטל מרוני בבקר בבקר והגשם גם הוא משקני ממימי השמים.

יפה אני, נער, ורוצה אני שגם אתה תהיה יפה כמוני, טהור כמוני, ואל תתהלך בגדולות כמוני...

אותה השמש המחממת אותי מחממת גם אותך, אותם השמים ואותה הארץ, — מה טוב לך נער! הוה שמח, הוה כמוני משמח אחרים, כי אז הלא יפים הם החיים כל כך. אלה הדברים אשר דבר אלי הפרח.

ובלילה ההוא בשכבי על משכבי, נזכרתי בפרח ובדבריו, ואמרתי אני בלבי: בן אדם, עשה את עצמך כפרח הזה, חיה כמוהו חיים טבעיים ופשוטים, ושמח את האנשים. לעשות טוב — היש ענג גדול מזה? וכשיבא החרף... הפרח אמנם ימות, אולם בחייו ענג את החיים, ושפר אותם...

בן־אדם אם רק קימת את המוטל עליך בחיים, הוה בטוח כי גם חרפך יפה יהיה, ולא לחנם ראית את הקיץ הטוב שלך...

גבריאל אורנשטיין

זקנה ובחרות בארץ אָבות

ארצנו היא ארץ אשר זקנה ובחרות משמשות בה בערבוביה. אין לך ארץ אשר תדמה לה בזה. מצד אחד היא ארץ המהדשת כנשר נעוריה, ומצד שני — הולכת היא ומגלה את זקנותה — הארץ בת התרבות היותר עתיקה בעולם.

בקלומטר השביעי במערבה של ירושלים, על הדרך ירושלים—יפו, מגיעים אל נחל שורק העליון (ודי בית הנינה). משני עברי הנחל הזה משתרע הכפר „מוצא". הכפר הזה בנוי משכבות הסנמון. והוא אחת הנקודות החקלאיות ביהודה הקרובה שנוסדה עם העליה הראשונה בשנת 1844. שטחו מגיע למאה אקטור אדמה, והקרקעות מסביב משקים במעינות טבעיים, והצמחיה וביחוד עצי הפרי עולים יפה. בשנים האחרונות הוקם בכפר זה בית חרשת עברי לתעשית לבנים ורעפים, הודות לחמר הנמצא בשפע בסביבה, שאפשר לנצלו בשביל תוצרה זו, שהיא אחת התוצרות הכי פוריות כעת בארץ.

במקום זה שעליו עומד כעת המושב העברי הזה עמדה לפנים, בתקופת שלטון הרומאים, מושבה צבאית, על זה מעידים כתלי המבצר ושרידי חורבותיו בימי טיטוס מלך רומא המראות עוד על ישוב רומאי. ממערב לכפר עומד הר ה„קסטל התלוי" הנקרא כך על שם המבצר הרומאי „כסטל" שעמד פה בתקופה ההיא — ימי ממשלת הרומאים. גובהו מגיע לשמנה מאות וחמשה מטרים. מן ההר מתגלה יפה כל הסביבה ההררית הנהדרה המקיפה את „מוצא". מצד דרום נראה כפר „עין כרם" המוקף שדרות עצי זית יפים. בקרבת בית הקברות המושלמי שבמוצא נמצאת תחנה נאוליטית אשר ספקה כלי צור בשפע.

אולם במוצא עצמה אין אנו מוצאים כל דבר אשר יכול היה לשמש לאדם ה„פרוהיסטורי" בתור חמר גלמי. אבל אפשר להכיר שהצור הובא מראשי ההרים אשר במערב לתחנה זו המושפע בכפים צורים חדודים.

כלי הצור הפרוהסטורים המרובים הנמצאים בתחנה זו מצטינים בדקותם ובשכלולם הרב. ועדין לא נתגלה מושב שני בירושלם אשר ידמה לו בתעשיתו. אין ספק כי המעינות הרבים, המערות הטבעיות והחמר הצורני אשר בסביבה, וביחוד האפקים הרחבים המתגלים לעיני הצופה בהר „קסטל" משכו את לב בן תקופת האבן אל המקום הזה לפתח את חייו בנוחיות.

את כל הכלים מוצאים עמוק באדמה עד כדי מטרים אחדים. העפר התחוח אשר ירד ממדרוני ההרים אל העמק נצטבר על קרקעות התחנה ויכסה את הכלים וישמרם מהריסה, עד כי כל פגעי הזמן לא שלטו בו להרסו. תחנה זו נגלתה בעת שסקלו הערבים בעלי המקום את שדותיהם. ובעת התחדשות החיים, כאשר הגיעו לארץ ימי בחרות חדשה, נתגלו מתקופת האבן זקנת הארץ ואשר על פיה אפשר היה למורי, הדר. שלם, לחפש ולגלות את התחנה החשובה הזאת.

תחנה זו משתרעת בערך על שטח הקטר אחד. בכל המורד מבית הקברות עד הודי (נחל) המתפתל בכל המקום הזה מצא מורי החכם, דר. שלם, כלים קטנים וקלים אשר נסחפו אל המקום הזה על ידי הזרמים השונים מנחל קדומים עד הודי. בנחל הזה מוצאים הרבה כלים גסים וגדולים פלאוליטים שאין להטיל ספק שנסחפו והובאו על ידי זרם המים מתחנות אחרות אשר ביניהן עובר הנחל הזה. וכדאי לציין שמלבד כלי הצור המרובים בעלי הפטינה חום—שוקולדה, מוצאים בקרקעות התחנה שרידי כלי חרס, כונכיותים נקובות ובלתי נקובות, כלי עצם וכיוצא בהם המעידים על שמוש תכשיטים לאדם הפרו־הסטוריים.

כפי שאפשר לשער על פי טפוסי הכלים שמצאו במקומות השונים, וביחוד בתחנת מוצא היו שתי תקופות: פלאוליטית ונאוליטית. בתקופה הפלאוליטית כלמר היותר עתיקה, יצרו כלי צור יותר גסים ופשוטים, בעוד אשר בתקופה הנאוליטית היותר חדשה, עשו כלי צור משכללים יותר. בתקופה השניה השכיל האדם הפרוהסטורי לפתח את תעשית הכלים, והם, איפוא, יותר טובים ונוחים לשמוש. הכלים של התקופה הנאוליטית הם גם מוסתתים יותר ומלוטשים וכן נעשו גם בעדינות רבה.

לפי צורת הכלים אפשר לקבוע שתי תקופות יסודיות: א) תקופת האבן המלוטשה; ב) תקופת האבן המסותתה.

על פי המכשירים שנחפרו מכבר יש תקוה שעם בסוס המקצוע הגאולוגי בהר הצופים, תשמש סביבה זו לתחנה גאולוגית חשובה.

הכלים שמצאו בתחנה מרכבים מסכינים, משורים, כדונים, יתדות, כרורים, פצצות, חצים, להבים, מגלים, וכדומה.

ככה מתגלית הארץ, הולכת היא ומתחדשת, ובאותה שעה מוציאה היא גופה מבטנה את ימי קדמות נעוריה, הימים הרחוקים — הרחוקים מאד בחליפות תקופותיה הרבות לפני ההסטוריה וההסטוריה העתיקה מאד עד תקופתנו אנו. ככה זקנה ובחורה, בחרות וזקנה משמשות בערבוביה. האחת מגלה את רעותה, האחת מכסה על רעותה. נבנית מחרבותיה ונהרסת מבניניה. כמה נפלאה היא ארצנו העתיקה־צעירה, הזקנה והבחורה כאחת!...

מ. מ. דנציג

הגבור הצעיר

יום ראשון של חול המועד פסח. השמים בהירים, השמש זורחת ומחממת את העשב הרטוב והצנון מטל הליל, רוח קריר נושב וכופף את צמרות העצים, צפצוף הצפרים נשמע באויר בהתעופפם מגג אל גג ומעץ אל עץ. כל היקום מלא אורה ושמחה, וכל פנים מפיקים שמחת חג, — חג הוא לבני האדם וגם לטבע ....

מאז הבוקר עומדים אנשים רבים כנופיות כנופיות לפני מגרש בית הכנסת, רבים מיוצאי בית התפלה הלכו להם לביתם בפסיעות אטיות ושאננות כשתיקי הטליות תחת בית שחים (בארץ ישראל אינם מניחים תפילין בחול המועד...). אחרים נגשו אל הכנופיות ויקחו חלק בשיחה שהלכה הלך וסער מרגע לרגע... הנאספים רעשו וגעשו, דברו בקול רם ויניעו ידיהם בחזקה.. קולות נשמעו מכל צד ועבר, והכל עלה בערבוביה: ערבים.... חברונים.... פרעות.... חלילים.... קטעי מלים הגיעו לאזן. ופתאם והנה ידיעה: מכים!.... מי מכה את מי?.... מה קרה?.... אין איש יודע. ותפול הידיעה הפתאומית הזאת כפצצה בין היהודים המתוכחים: הערבים מכים יהודים!.... פרעות!.... החלילים (הערבים הבאים מחברון) הוציאו את חרבם מתערה.... ותהי מהומה ומבוכה בעיר. כל אשר רגלים לו ברח.... לאן? אין יודע. רצים.... הערבים רודפים....

בין הרצים בלי כל מטרה היו יהודה וחבריו. יהודה זה ילד כבן תשע היה, משכמו ולמעלה גבוה מכל הנערים בני גילו. גם הוא נבהל.... אף כי בעצמו לא ידע את אשר קרה, אדרבה, כל הערבוביה והמהומה הזאת, כל הפחד הגדול, והצעקות והיללות ענינוהו מאד. כי מעולם לא היתה לו הזדמנות מצוינה כזאת לרוץ חפשי ברחוב יחד עם המון אדם רב באין מפריע דבר אשר לא קרה לו מעולם.... ויהי יהודה מלא התעורות וגם.... שובבות.

יהודה שמע אמנם את הקולות ובמשך רגעים אחדים הבין מה שנהיה בארץ, ברם לא יכול להכנס לתוך תוכו של הדבר, שמע כי הערבים מכים ביהודים אבל לא יכול היה לתאר בנפשו איך אפשר הוא דבר שכזה? הוא ידע את הערבים הבאים אל השוק למכור בצלים, עגבניות ושאר ירקות — את הפלחים העוברים ושבים בכל יום לפני ביתו, ואת השומר הערבי (חג׳) וכלם, כל אלה האנשים היו תמיד נחשבים בעיניו לטובים ונוחים לבריות כי פעמים רבות היה נכנס עמהם בשיחה, והיו נותנים לו גם איזה פרי מסליהם, ועל כן חשב שכל הערבים אנשים טובים הם. אמת, יהודה שמע על אדות הפלחים החברונים כי אכזרים הם וביחוד נעשים הם כעסנים ורעים בעברם את ירושלים אל קבר „נבי מוסא" (הנביא משה) אז משתובבים הם מאד, אבל את כל הדברים הללו רק שמע ולא ראה, על כן לא יכול היה יהודה לתאר לעצמו את כל זה כדבר ממשי, כמאורע הנעשה ונהיה.... ורוח גבורה לבשה את יהודה, הוא הולך להלחם עם הערבים והערבים אינם אלו אשר הוא רואה אותם יום יום ,אלא — אלא פלשתים הם.... והוא הנהו דוד הקטן והנה — גלית הפלשתי לפניו.... בין האנשים הרבים הרצים פונה יהודה כה וכה ורואה את חבריו, נערים שכמותו. והנה הוא שר הגדוד, מקלו אשר בידו — חרב פיפיות, הנערים, חבריו — גבורי ישראל ויהודה. ואחריו רבבות ישראל והוא מתנפל על הפלשתים ומכה בהם עד כי חרבו נדבקת אל ידו. ואנשי הצבא שלו מריעים תרועת שמחה לקראת מצביאם.... והנה הוא שב מן המלחמה גבור מנצח. בנות ישראל יוצאות לקראתו בתופים ובמחולות והוא, יהודה צועד בגאון. פתאום, והנה יד אחזה בו ומושכת אותו.... בהפנותו את ראשו ראה את אביו הרועד והחרד, עיניו מביטות ביגון קודר והוא קורא: מהרה, בני, הביתה.... הסתכנתי את עצמי עד שמצאתיך.... בואה מהרה ונבוא חדר בחדר להתחבא עד כי יעבור זעם.

במרתף אפל שוכב יהודה וכולו הוא רועד מפחד, אביו נסער, אמו בוכיה.... לעת ערב נרדם הנער בין הסחבות והסמרטוטים שבמרתף והוא חולם. בחלומו: הנה הוא הולך ונלחם עם צוררי ישראל, רבבות חללים מימינו ואלפים משמאלו וגבורי ישראל מריעים.... והנה — אמו עומדת עליו מלטפת אותו ומדברת: בני, בני העלוב! אל תרעד אל תצעק, אל תירא הערבים עזבו כבר את הארץ והאלהים ירחם אותנו ירחם....

הוא שוכב ער על הסמרטוטים ולאזניו עולה קול אביו המספר לאמו מכל אשר עוללו הערבים, הפראים החברונים, בעיר העתיקה....

חברי המערכת

משה ח. קמינצקי
עורך

גבריאל אורנשטיין
סגן־עורך

משה כהן
עורך האמנות

מנהלי המסחר

מרדכי האך
מאיר מאכלים, סגן

מפקחי ההפצה

אריה מסלוב
שלמה נ. ליפמן, סגן

עוזר המערכת

אברהם מעש

א. נ. פרלברג.

הימנון

דורות רוב ינקופו
עמים רוב יחלופו
ואָנו, הן אָנו,
אָנו, אָנו, אָנו,
עוד קימים אָנו.

הן שונאינו כלים,
נוצצים ובלים,
ואָנו, הן אָנו,
אָנו, אָנו, אָנו,
אין כליון לנו.

ובכן אמרו לגויים,
אין כאל מושיענו;
הוא חיינו, וחיי עולם
נטע בתוכנו.

אָח, האָח! אָח, האָח!
הלאה פחד, הלאה מורא!
אָח, האָח! אָח, האָח!
נצח נחיה בזכות התורה!

ובכן אמרו לגויים,
אין כאל מושיענו,
הוא חיינו. וחיי עולם
נטע בתוכנו.

שלמה ווינד

התאוננות וקפאון

(שני מדרשים)

מספר המדרש: אספה לי (במדבר י"א, ט"ז) זש"ה „הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה". למה"ד? לפלטין שהיה בנוי על גבי הספינות. כל זמן שהספינות מחוברות פלטין שעל גביהן עומד. כך „הבונה בשמים מעלותיו", כביכול, כסאו מבוסס למעלה רק בזמן ש„אגודתו על ארץ יסדה". אמר לו הקב"ה למשה: „אספה לי" — שכינוסם של צדיקים הנאה להם והנאה לעולם (במדבר רבה, בהעלותך ט"ו) כלפי מי נאמרו הדברים? כלפי המתאוננים במדבר במן — „לחם הקלוקל", ויתאוו למותרות, בזמן שהעם כולו בנשאו את לבו ונפשו אל ארצו, היה מוכן לסבול עוני ומחסור וטלטול דרך. הם אמנם לא חפצו להראות גלוי לכל את המעיק עליהם. גם מאנו להראות יחידים בהתלוננותם על המחסור במדבר. לכן השתדלו לעשות במחשך מעשיהם, להפיח את רוח היאוש בעם, לקרא תגר על הנסיעה הכבדה, לעורר את קנאתו של כל יחיד ולגרום אי־מנוחה כללית, שסופה להרוס עד היסוד את בנין האומה שעלה לעם במרץ רב.

אמנם, מעלה יתירה יש להתאוננות, שמעוררת חיים ואינה נותנת מקום לקפאון. התאוננות מבטאת תאוות כמוסות, ועל־ידי כך באים לעבודה משותפת שיש בה גם טובת הכלל וגם טובת הפרט. ואם יש להטיח דברים כלפי ההתאוננות צריכים הם להיות מכוונים לאותה ההתאוננות אשר תחילתה וסופה מרד, הרס וחרבן, או זו המביאה לידי יאוש, חוסר פעולה, לקפאון פנימי. ההתאוננות המעוררת שאיפה לבנין, לחיים יותר נעלים, היא רוח החיים ליחיד ולחברה. ולכן, אם אי־מנוחה שוררת בחיים, יש לעמוד על המשמר מפני התוצאות החשובות הבאות בעקבותיה. ובהנות ישראל במדבר, טרם התחולל עוד הסער הכללי עם כל זרמיו הפרטיים למהפכה, באה הפקודה: „אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני ישראל ושוטריו". אלה הזקנים שהוכו במצרים בהיותם שוטרי העם, שידעו להשתתף בצער העם, לעורר בו את התקוה לחיים נשגבים, בו בשעה שהנשמה פרכסה בגוף השקוע בעבדות, יבואו עכשו לשאת במשא העם, להדריכם ברעיון האחדות, ללמדם לעשות את דרישת הפרט טובת הכלל, ודרישת הכלל טובת הפרט. אז יהיו החיים מלאים תנועה, התענינות ומרץ. וממילא לא יהיה כבר מקום ליאוש, מרירות וקפאון הרוח. כשכל הספינות היחידיות והפרטיות מחוברות יחד, הפלטין עומד על גביהן — כנוס הצדיקים הנאה להם והנאה לעולם.

* * *

ועוד מספרת האגדה:

אמר רבה בר בר חנה, זמנא חדא הוה אזלינן במדברא, וחזינן הני אווזי דשמיטן גדפייהו משמנייהו, וקא נגדי נחלי דמשחא מתותייהו. ואמינא להו, ייאית לי מנייכו חלקא לעלמא דאתא? הדא דליא אטמא, וחדא דליא לי גדפא. כי אתאי לקמיה דר׳ אלעזר, אמר לי, עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין" (ב"ב נ"ה).

כלפי מי נאמרו הדברים? כלפי חיים מבוססים ימוצקים, שלוים ושקטים, בלי תנועה ובלי מחסור. ומה נורא ומגוחך הוא המחזה אשר יציר לפנינו רבה התיר! מחנות אווזים שנתקלקלו מרוב טובה, שנוצותיהם נפלו מרוב שומן, שנהרות שמן נמשכים מתחתיהם, ובעצמם כבדי־תנועה הם — אין ביכלתם להניע יד או רגל!

אם יציעו לפני איש בעל מרץ, תנועה ומעשה, שאלה, לאמר: „כל מלחמותיך בעד קיומך למה לך? הספח אלינו ונפטמך כעגל מרבק עד אשר יבוא כרסך בין שניך". הלא למשמע דברים כאלה ימלא שחוק פיו, ויאמר: „מי הוא הסכל אשר יאמר להחליף את ענג החיים הבא מתוך תנועה ומעשה, תחת גוף מפוטם ומסורבל?"

ובכל זאת, כמה אנשים יש בינינו אשר כל עמלם הוא רק לפיהם, להגיע למדרגה חמרית גבוהה בחיים, שאז יוכלו להתעדן ולהשמן, ועל־ידי זה לפשוט מעליהם את צורתם האנושית ולהתלבש צורה פראית מגושמה ומתועבה?

אכן, זהב נוזל מכים אלה המצליחים לגשם שאיפה זו, אך מה יועיל להם עשרם אם רוח חיים אין בהם? אם נפשם יבשה ומחם נרדם?

במצב של קפאון רוחני כזה נשקפת סכנה ליהדות. בארצנו הברוכה שוררת דממה. כל אחד התבודד במועדיו, וכל מגע אין לו עם אחרים. ספינת היחיד נשקעה בקרקע הים ואיננה באה בנגיעה עם אחרות. ספינתו מזילה זהב המכביד את תנועתה. והפלטין שעל גביה — חיי הצבור, יבוקש, וכמעט שאיננו!

קשה, אמנם, להכחיד, שההתאוננות חדלה במחננו. אבל ההתאוננות לא במקור קדש מחצבתה, ולא לחיים פוריים תוליכה. בהתאוננות אשר במחננו נשמעת התלונה החרישית נגד החיים המעיקים, השמים מחנק לנפשם. נפשות רבות בוכות במסתרים על העול הנעשה למסורת האבות, ועל השממה השוררת בסביבותיהם, ולבבות רבות אשר זה לא מכבר המו והתמרמרו, נכנעו לשעבוד החמרי וכבה נרם. כמעט שחדלה היראה מפני הגויעה הרוחנית. ההתעוררות המתפרצת מזמן לזמן כאש הנר הדועך עוד לא עוררה תנועה לחיים, למלחמה תמידית נגד הקפאון. ההתאוננות שלנו ביאוש מקורה, המרפה את ידי השואפים והלוחמים.

* * *

במדבר התאוננו. המריבים היו צעירים לימים, שדמם רתח עוד בקרבם, ודרשו בכל תוקף להענות לבקשותיהם. אז באו הזקנים שבעי הימים ומרובי הנסיון, בעלי בינה ישרה, שגם בעודם במצרים נטו שכמם לסבול את צרות העם, והרגילום אל רעיון האחדות ומעשה השלום.

וגם במדבר הרוחני שלנו אנו מתאוננים. והמריבים רובם זקנים הם, אשר נפשם עגומה על שלא הלהיבה תורתם את הדורות שאחריהם. והצעירים, מעוטי הימים וחסרי הנסיון, שרובם ככלם עיניהם מיחלות לכסף וזהב ,האם נשבר לבם בקרבם על תוחלתנו הנכזבה? האם יש ביכלתם להמציא מזור ותרופה לנפש הגועת מקפאון?

לשאלת רבה: „כמה מינייכו אית לכו חולקא לעלמא דאתי?" יניע האחד בעצלתים את הרגל, והשני ירים את הכנף. חסרי אונים הם אלה והרוח קפוא בקרבם. ולכן עלינו לראות כי הקפאון המחניק והמכאיב לא יכבה את נר האלקים, בטרם „שעתידין ליתן את הדין".

ההתאוננות אולי תחסיר את מדת השומן — הזהב הנוזל, אבל במקום זה ילבשו האווזים נוצות, כנפיהם תעופינה, רגליהם תרוצנה וישובו אל צורתם ואיתנם הראשון.

ג. אורנשטיין.

* * *

אחרי חורף עז ונורא,
תור אביב כי יגיע,
והתעורר הכל לתחיה:
יציצו והדשיאו כל גבע והר,
וצצו ופרחו כל כרם וכר,
ולבשו ועטפו את פארם
עצים ושיחים, ערומים ושחופים;

ויפיצו והבשימו ריחות עדנים
שושני־החורש ופרחי־הגן;
וזך הוא האויר ונעים,
וכחולים ושקופים!
ובהירים הם השחקים
ועל הוד וזיו, חן ויופי,
רון צפרים וגיל עולמים...

נ. ב. אברמס.

בית המדרש למורים

חי הוא בית־המדרש למורים — חי ושמח — מלא מרץ, כח ועוז עלומים.

ומן הבקר ועד הערב הוא שוקק.

ומה נעים להתבונן אל המראה הנשגב הזה. מכל רחובותיה של ניו־יורק, מכל שדרותיה הרחוקות, מכל חלקיה זורמים... זורמים נחלים... זורמים תלמידים — נער וספרו, בחור ותלמודו, אל הבית המלא חיים, המרנן ושר, מן המסד ועד הטפחות.

מקליפורניה ומקנדה, ממזרח ארצות הברית וממערבה, מדרומה ומצפונה — מכל ארבע פנותיה באים התלמידים.

ודומה הוא בית־המדרש למורים לאם עשירה טובת לב, המקבלת את פני בניה בזרועות פתוחות, המחבקת ומאמצת אותם אל לבה המלא חום — המלא אהבה אליהם.

מיניקה היא את הקטנים, מטפלת בילדים, משגיחה על בחוריה, עוזרת להם ושומרת עליהם, ותמיד לבה ער אליהם.

ודומה הוא בית המדרש למורים לאב — אב חכם, אב המורה ומדריך בדרך הישרה, מפקח על בניו בעין פקוחה לבל יתעו מן הדרך הטובה. יש והאב נוזף, יש והאב גוער, יש והאב מזהיר, אך תמיד האב מרחם.

וכמה אחוה יש בבית המדרש למורים! כמה נותנת היא הרעות חומר יפה לזכרונות טובים אחרי אשר עזבו כבר התלמידים את המוסד בגמרם את חוק למודיהם, וכל אחד פונה לדרכו. מה נעים להם להעלות על לבם את זכרון הימים הטובים ההם — הימים אשר ישבו באהלה של תורה בחברה אחת, בלב אחד, בשאפם למטרה אחת.

בית אב הוא בית המדרש למורים ובית חבר. ויש כי יבואו ימים ואלה היושבים צפופים — שנים שלשה על ספסל אחד, מזדמנים יחד, אז ידמו לאחים מבטן שנפרדו זה מזה לפני זמן רב שלא ברצונם וזה עתה מצא אח את אחיהו. אז ישבו, ראשונות יחקורו ונשכחות יזכירו, ולבם יהגה תודה לבית המדרש למורים...

◻═◻═◻

א. נובוגרודסקי

„אהבת ציון“

פחות מכל בספר „אהבת ציון“ מצא חן בעיני הספור בעצמו. לו לא קראתיו בעצמי לא הייתי מאמין מעולם שסופר עשיר הסגנון וחומר היפי כמאפו יבלה את זמנו וכשרונותיו ליצירת ספור אהבה הרחוק מן המציאות כ„אהבת ציון“. חוץ מפרטים אחדים יכול אני לאמר בלי שום פקפוק שאין שום ערך לספור כשהוא לעצמו. המחבר לקח לו איזה אנשים, אחרים הציג לפנינו בדמות „מלאכים“ ואחרים בדמות „שדים“, ובני בליעל. הנפשות האלו ממלאות את התפקיד שהעמיס עליהן המחבר באמונה שלמה. המקרים שבספר כל כך אי־טבעיים הם ובאים תכופים זה אחר זה, עד כי הקורא מוכרח למרות חפצו, לפקפק ולשאול שאלות. הפתאומיות באמת מרגיזה את עצביו של הקורא, ותכיפות המקרים מדהימה, כפטיש היורד על הראש.

מטרת המחבר היא לענוש את הרשעים ולשלם לצדיקים כפעלם, כלם מקבלים את שלהם במדה שלמה. ולכן, לפי דעתי, הספור כשהוא לעצמו, אין לו ערך ספרותי כלל. אבל יש בספר מעלות אחרות המרימות באמת את היצירה הזאת למדרגה ספרותית נעלה, ומעידות על המחבר כי בעל כשרון הוא. המעלה הראשונה היא שהמחבר הצליח יפה לציר לפנינו ברומן זה את תנאי החיים של עם ישראל בימי ישעיהו; את החיים המדיניים והחברתיים. כשאנו קוראים את ציוריו אדות שמחת החגים והאספות בחוצות ירושלם בשלש הרגלים, נדמה לנו שאנחנו בעצמנו משתתפים באותן החגיגות, דמיון זה מעיד שציוריו הם „ריאליים“, וכי עלה בידו להוציא את מטרתו לפעל. ועוד מעלה נמצאת בספר, שהשפיעה במדה שאי־אפשר לשערה על האנשים הפשוטים והנבערים מדעת בתקופת התחיה. בימים ההם היתה המלה „אהבה“ במובנה היותר שכיח — שם נרדף לשמד, אפיקורסות, ולכל המעשים התעתועים שבעולם. עלם ועלמה שאהבו האחד את השניה היו בעיניהם כפושעים, ולכן מובנה מעצמה השפעת ספרו של מאפו על רעיונותיהם של אותם היהודים.

אך, יותר מכל מצא חן בעיני סגנונו המצוין של מאפו, מרגלית היא כל מלה. הרבה קטעים בספר שירים הם בצורת פרוזה. אי אפשר לזה שלא קרא את הספר לשער את היפי הרב שנמצא בו. כל החיים בירושלם מצוירים באפן ממשי כל כך עד שמוכרחים אנו להלל ולשבח את כשרון המחבר ודמיונו העשיר.

ג. אידנשטיין
מ. האך

חלום

באחר מימי האביב היפים היה הדבר, ואני יצאתי לשוח לרוח היום. עברתי שדות ירוקים מלאי בר ואחרי לכתי שעות אחרות ישבתי לי לנוח תחת אחד השיחים אשר האהיל עלי ויסתירני מחם השמש. זמיר קטן עמד בראש הענף ויתן בשיר קולו. כנופיות כנופיות של יונים צחורות טסו מתחת לשמי התכלת. פתוחה ושטוחה נגלתה כל הככר סביבי, ויכלתי לסקור במבט אחד את ארבעת האפקים הרחבים.

השתטחתי על הדשא ואשא עיני השמימה — והנה פתאום נבקעו השמים והפמליא של מעלה ירדה...

בית דין של מעלה! אצל הפתח עומד מלאך ובידו לפיד אש, עיניו בוערות כלפידים וקול אדיר ונורא מכריז ומודיע: „הנה יום הדין!"

ונורא הוא הקול ומתגלגל כרעם, בוקע ועובר ומחריד את כל חלל העולם, עד כי עמודי השמים מתרופפים והארץ רועדת תחתיה, וארזי הלבנון מתכופפים כקני הרקק לארץ, הרי אררט מתמוטטים וטובעים אל איזו תהום עמוקה ונעלמה וכל היצור מתחבא ובא בנקרות הצורים ובמחלות העפר מפני „פחד ה' והדר גאונו בקומו לשפוט את הארץ..."

ואחרי הרעש — קול דממה דקה, ואחרי הדממה הדקה נפתחו מאפס יד שערי בית דין ברעש גדול ונורא, ושוב דממה... ובתוך הדממה ראיתי את אברהם אבינו וחיוך רחמני ולבבי קל מרחף על פניו הטובים, פני אב רחמן, ואצלו עומד בנו יצחק העלה התמימה.

והמלאכים אצים, רצים, טסים, חשים. ובחיל ורעדה מכינים הכל ליום הדין הנורא ומשוט בארץ ומתהלך בה, בא גם השטן וגם הוא טרוד ועסוק באותה שעה בעריכת כתבי האשמה וקטיגוריה על הבריות. ותשואות מלאה פמליא של מעלה — תנועות והתרגשות. והשטן חבוש משקפים של אש שחורה על חטמו הכחול, כי מימות הפרוהיבישון נעשה יוצא ונכנס בבתי הרברנדים וטועם מיין הסקרימנטל יום יום... מחטט הוא בארכיוין ומבקש את חטאותיהם של בני האדם.

ובתוך הקהל הגדול הזה עומדים הכן אל המשפט, בתוך יתר הפושעים והחוטאים, תלמידי מחלקה ה', המה המסימים את בית מדרש למורים אשר על יד ישיבת רבנו יצחק אלחנן בעיר רבתי עם ניו־יורק. והשנה היא שנת חמשת אלפים שבע מאות ו... לבריאת העולם.

ובהגיע תור מחלקה ה' לעמוד בדין, אחרי אשר נדחה מיום ליום על ידי נפתולים מנפתולים שונים של התלמידים, הרגילים בדחויים עוד מן הימים הטובים ההם, כשהיו עומדים להבחן על ידי ראש הישיבה והמורים, באמרם שעוד לא הספיקו להתכונן ולעבור על למודיהם.

וסוף כל סוף, כשהיו באים ימי הבחינות היו הבוחנים עומדים תוהים על הקנקנים הריקים... והיה אז היום ההוא המוכן לפורעניות, יום החמישי, והנה שאון והמולה בין הנאשמים. כנופיות כנופיות, זעיר פה זעיר שם, וכל אחת מהן פורשת לקרן זוית ובוכה ומתודה ושוב פורשת ושוב בוכה... כי מבקשים הם ומשוטטים בכל הפנות וקרני הזויות ומחפשים בנרות את מי שהוא שילמד סניגוריה עליהם. אבל כלעומת שיצאו כן שבו. כי אין אף אחד אשר ישים את לבו אל מצבם אשר ברע הוא, כי חטאותיהם גברו למעלה ראש ועונותיהם כבדו מנשוא. ובראותם כי אין עצה ואין תבונה, תפשו את אומנות אבותיהם בידיהם — לבשו שקים בראשם, ויצומו שלשה ימים ושלשה לילות, ויקראו אל אלקים בחזקה...

* * *

מאז הבקר צבאו בבית המשפט רוב הנשפטים. דממת מות שררה שם, אין פוצה פה, ונדמה היה כאילו נמים הם את שנתם. האטמוספירה מלאה פחד. החוטאים יושבים נדהמים ופניהם חורים... את אזניהם הם שמים כאפרכסת, לבל יאבד מהם אף הגה אחד היוצא מפי השופט.

על כסא משפט יושב מלך המשפט, לבוש בגדי משפט, ואוחז בידו מדת משפט. ואף על פי שפניו היו רציניים מאד, בכל זאת לא נעלם חוט החסד הנסוך על פני בעל הרחמים — וקו של חסד זה עודד את רוח הנשפטים, ויתן תקוה בלבבם כי רב החסד יטה כלפי חסד. על יד הכסא מצד שמאל עומד השטן עטוף שחורים, ובידו תלי תלים של גליונות — כתבי האשמה, ופניו הנוראים מביעים שמחה, כי אין הוא רואה לא סניגור ולא מליץ אחד להגיד ישרם וללמד זכות עליהם.

וכרוז יצא והודיע: „החל המשפט!"

בפיק ברכים ובלבבות יוצאים מפחד נגשו הנאשמים עד כסא המשפט, והשטן עומד ומשטין בקול רם, והולך ומפרט במתינות יתרה ובשמחה לאיד מסותרת, כמוצא מעות, את כל עונותיהם ואשמותיהם של המסיימים, מונה ומקריא, סופר וכישמיע ומדגיש על כל חטא וחטא, ומחשיב כל פשע ופשע ואין מי שיעצור בעדו. אך פתאום עצר במלים, כי לפניו עמד מנהל בית המדרש למורים הד"ר חורגין, הוא פנחס הקנאי! קפא השטן על מקומו, נגלד ועמד, ומלים נתקו מפיו, כי ידוע ידע שלשוא היה כל עמלו. ומי יעמד בדין כנגד הד"ר חורגין? הוא בהשקפותיו הפילוסופיות והוכחותיו ההסטוריות יוכל לבלבל לא רק את השטן כי אם גם את — אבל אל נא נגלה סודות מן החדר... ובאמת, לא לחנם פחד השטן פחד.

בנאום ארוך וחריף, מפולפל ומתולתל, כיד הלוגיקה הטובה עליו, הגן על תלמידיו וילבין את חטאיהם כשלג, וכצמר — את פשעיהם. ולא יכל השטן למצוא את ידיו ורגליו, לא מצא מענה על דבריו של הד"ר חורגין, כי השטן הוא מן „החדר הישן" ולא הוכתר בכתר ד"ר ורק חכים יתקרא וד"ר לא יתקרא...

אבל אף כי נסתמו טענות השטן — הנה לפני זה אשר כל תעלומות גלויות, ואשר כל נסתר וחבוי לפניו גלוי וידוע הכל, ומבלי הבט על כל נפתולי האלהים אשר נפתל ד"ר חורגין, יצא גזר־דין... ומלאך אחד יוצא ומתחיל קורא את החלטות בית־דין ופסקי הדינים של כל אחד ואחד.

והנה יצא הדין בראש ובראשון על העורך של ה„ניר", מר קמינצקי, שאחרי שידונו אותו בדיו רותחת אדומה י"ב חודש, בגן עדן תהא מנוחתו וש"י נהרות דיו שחורה ינחילו לו להתרחץ בהם יום יום — ערב ובקר וצהרים, על כי לא נתן מקום למאמרו של מר עפשטיין החשוד במינות...

סגן העורך אורנשטיין יסגר לנצח בין כתלי הגיהנם, על כי מציץ כעלוקה את פרוטותיהם המעטות של התלמידים וקרא תמיד: הב, הב! ולא חמל.

נשיא ההסתדרות, ליפמן, יורד לשאול התחתיה והיה לחבר ולמשנה לפרעה מלך מצרים, ושר המסכים לאחשורש, הוא אחשורש הידוע... — כי כמוהם כמוהו הבטיח לפני הבחירות לתלמידים „הרים וגבעות", ולא מלא מכל הבטחותיו אפילו כמלא נימא — „הבטיח ולא מלא".

על עפשטיין יצא הדין לבלות את כל ח י י ו ה ח ו ר י י ם בגן העדן, על כי תמים הוא בדרכו, ולא העיז פעם בכל ימי נשיאותו לנגוע חס וחלילה בכבוד אחרים, אבל מרוב אדישותו לא חש, ובמקום שערי גן־עדן נכנס לשער הגיהנם והדלת נסגרה אחריו... באותה שעה השתמש זה הקטן הננס, שלמה שקולניק, ויבוא בשלום בשערי גן העדן, וישב על מקומו, והוא נדון לגיהנם על חטאיו הרבים ופשעיו, כי חוטא ופושע הוא הקטן הזה...

גרום נדן לגיהנם על פי הכלל המקובל „טוב שברופאים לגיהנם" (כל שאיפתו היא להיות רופא שנים), ואף כי לא חטא עוד, כי עוד לא קלקל, ומכל שכן שלא תקן...

קופר, מפני מעשיו הטובים, היה ראוי והגון לגן העדן, אך מאז הציץ ונפגע (הוא עסק בחכמת יון) אבד את מקומו בגן העדן ועליו יהיה לעמוד תמיד בפרוזדור ולהתקין את עצמו...

האך, נשיא מחלקת המסיימים, נדן לגן העדן, כי שהה כבר בגיהנם דיהו...

סולומון — לגיהנם, כי עוד לא סלק את חובתו למדפיס „הניר", שהוא נהל את מסחרו.

על גרינברג יצא הדין לשהות בגי התפת כל י"ב החדש (כמשפט הרשע), לא נגרע אף יום אחד, על חטא שחטא — בבטלנות...

פוקס נדון להתלות בלשונו. על שום מה? לב יודע מרת נפשו...

על לוין יהיה להסיק את מדורת האש בגיהנם, לשמור ולהוסיף על הגחלים הלוחשות שלא תכבינה, והיתה זו משרתו, אחרי אשר לא מצאה בעולם השפל.

סילר שולח לתופת על כי טיל בראש גלוי ב„איסט בראדוויי" ולא ידע זהירות, למרות שנמצא אחד שהמליץ טוב עליו: כי חטא בשגגה בחשבו כי הולך הוא יחף... והנהו עכשו „איד" מוצל מאש...

צוקרברד הנהו הגליצאי הראשון (ואפשר גם האחרון) שמצא את מנוחתו בגן העדן, על צדקתו ומעשיו הטובים, זכותו יגן עלינו...

על פיינמן להכריז בכל יום ששי בגיהנם על בא השבת, כי הרי לזאת „פיסק" גדול לו...

וואהל נשפט לגיהנם ו„יענקעלע" לגן־העדן... אך ביום השבת, כאשר ינוח הגיהנם, וואהל ויענקעלע נפגשים, ואז מדבר וואהל אפיקורסות ויענקעלע מחיך כדרכו... לקיים מה שאמרו: רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרים...

טלר נדון במדור האידישיסטים בגיהנם, אך יען כי בחייו כתב ב„אמריקנר", עמדה לו זכותו של עורכו..., ויובל אל המדור השלישי בגיהנם, אשר שם כל ה„נודניקים" נמצאים, והיו לו למשיב נפש...

את שמואל כהן דנו לכף הקלע והוא קולע שם אל השערה...

מאכלים נדן לגן העדן, כי בהיותו סגן מנהל מסחר ה„ניר" סבל הרבה ו„יסורים ממרקים עונותיו של אדם".

דנו ודנו על שטיינהויז ולא יכלו לבוא לידי פשרה, כי גם עונותיו וגם זכויותיו שקולות הן, על כן הוא תלוי ועומד עד היום הזה.

כאשר הוציאו את הנאשמים אל התפת עברו על פני יהודי זקן וחולה אשר עמד בפנת אולם המשפט, ובעיניו האפורות עמדו דמעות... דמעות השתתפות בצער, הלא הוא מורנו מר שוער — בעברם על פניו דבר על לבם וינחמם, ויבטיחם לפנות להם את מקומו בגן העדן בכל שבת ושבת כשהגיהנם שובת, וישתדל לפני הד"ר חורגין, כי יתן להם את חדרו בגן העדן המוכן למזרחיים — חדר שהוא ריק תמיד, ואשר בו מחבואים להסתתר ואף השטן בעצמו לא ימצא בו את ידיו ואת רגליו, כי המזרחים יודעים את סוד הצמצום...

תכנית בית המדרש למורים

בית מדרש למורים הוא מוסד בעל חמש מחלקות. בכל מחלקה מבלה התלמיד שנה שלמה, ובמשך הזמן הוא עובר על התכנית (הנתנת למטה) המצוינת למחלקתו. שתי המחלקות הראשונות משמשות בתור מכינות לשלש המחלקות היסודיות שאחריהן. שעות הלמוד הן עשרים וחמש לשבוע, הנחלקות לשלש שעות למוד לפני הצהרים ושעתים אחרי הצהרים (עד השעה השלישית) במשך חמשה ימים לשבוע. השפה הכללית שבה מלומדים כל המקצועות היא עברית.

מלבד המחלקות האלו נמצאת גם כן על יד בית המדרש למורים קבוצה של מורים מחניכי בית המדרש למורים המקבלים שעורים גבוהים בחכמת ישראל.

כל תלמיד שגמר בית־ספר גבוה או אחת הישיבות הקטנות המעולות, ואשר גמר שתי שנות למוד בית־ספר גבוה רשאי לקבל את בחינות הכניסה. על התלמיד, הרוצה להכנס לבית המדרש למורים, לפנות אל ההנהלה לכל הפחות ששה חדשים לפני המועד, כדי שימצא כל אותו הזמן תחת השגחת בית־המדרש לנהלו בעבודת ההכנסה.

דרישות הכניסה הן: ידיעה בתלמוד, ידיעה שלמה בתורה, נביאים ראשונים, ירמיה וחמש מגילות, ידיעה הגונה בלשון ובדקדוק, ובדברי ימי ישראל.

הלמודים וסדר שעותיהם

מכינה א':

תלמוד — — — — — — —	10	שעות בשבוע
תורה — — — — — — — —	2	" "
נ"ך — — — — — — — —	3	" "
נביאים ראשונים — — — —	1	" "
לשון — — — — — — —	4	" "
ד"י ישראל — — — — —	2	" "
דקדוק — — — — — — — —		שעה אחת לשבוע
תפלה — — — — — — — —		" " "

שלש שעות להכנה בלמודים

תלמוד — מסכת בבא מציעא, גמרא עם פירוש רש"י ומקומות בתוספות, שיטת הלמוד מיוסדת על התרכזות במטרה, שירכש התלמיד ידיעה יסודית בהויות הענינים ובהרצאות הדברים של הגמרא. עוברים על ששים דף במשך השנה.

תורה — בראשית, שמות, עם פירש"י ומפרשים.

כתובים — תהלים עם מפרשים וביאורים והערות מדעיים.

לשון — קריאה במבחר הספרות של השירה והפרוזה. חבורים. התלמידים חייבים לעבור במשך השנה על שורת ספרים ממיטב הספרות, סקירות חדשיות על הקריאה.

דקדוק — תורת השם והנקוד. סוגי השמות. המין והמספר. נטית השם. סמיכות פשוטה ומורכבת. מלות היחס. השוא. הדגש. התנועות וההברות. אותיות היחס. הפועל. הזמנים. הבנינים והגזרות. השלמים בכל הבנינים.

דברי ימי ישראל — תקופת בית ראשון. השיעור בתקופה זו נשען ביחוד על קריאה בנביאים ראשונים בצירוף הרצאות על השתלשלות המעשים המדינים ומהלך התמורות בבנין החיים. תשומת לב נתנת לגיאוגרפיה של ארץ ישראל וידיעת העמים של הארץ והארצות הסמוכות.

תפלה — ביאורי התפלות והוראות ביחס למקורותיהן על פי סידור יעב"ץ.

מכינה ב':

תלמוד — — — — — — —	9	שעות בשבוע
תורה — — — — — — — —	2	" "
נ"ך — — — — — — — — —	3	" "
נביאים ראשונים — — — —	2	" "
לשון — — — — — — —	4	" "
ד"י ישראל — — — — —	2	" "
דקדוק — — — — — — —	1	שעה "
דינים — — — — — — —	1	שעה "

שלש שעות הכנה בלמודים

תלמוד — מסכת גיטין (או בבא קמא) למוד בעיון. הכשרה ללמוד עצמי. גמרא עם רוב התוספות. התלמידים מתרגלים במפרשי הגמרא.

תורה — ויקרא, במדבר, דברים עם פירש"י. הערות וידיעות לשוניות והסברות על יסוד מפרשי ימי הבינים והמפרשים החדשים.

נביאים — ישעיה. מבוא לספרי הנביאים האחרונים. האופק ההיסתורי של המאורעות המרומזים בנבואות החוזה. רעיונות המוסר והצדק. הארות לשוניות. חוקי המליצה. הביאורים על פי פרושי חכמינו.

לשון — קריאה במבחרי הספרות. תורת הסגנון, יסודות הלשון. הרצאות בכתב על הספרים שחייבים התלמידים לקרוא בכל חדש. תרגלי הסגנון.

דקדוק — הפעל. מערכת הגזרות. כנויי הפעל. נתוחים ותרגילים.

דברי ימי ישראל — תקופת בית שני עד חתימת המשנה. השקפה כללית על חיי העם בתקופה זו. ארץ ישראל בזמן עזרא ונחמיה. החיים בתקופה היונית. התמורות בזמן החשמונאים. הכתות. המאורעות המדיניים בזמן שלטון רומא.

ב) יסוד בתי התורה. אנשי כנה"ג. הזוגות. הסנהדרין. ועדי החכמים. ג) חיי היהודים ומרכזי הרוח בארצות הגלות. היהודים באלכסנדריה ובבל. חרבן בית המקדש. המהומות בזמן טרויאנוס. התקוממות בר כוכבא. גלויות הסנהדרין. דורות התנאים.

דינים — דיני ברכות ותפילה. דיני שבת והמועדים.

מחלקה א':

תלמוד — — — — — — — —	7	שעות בשבוע
תורה — — — — — — — —	2	" "
כתובים — — — — — — —	3	" "
לשון וספרות — — — — —	5	" "
ד"י ישראל — — — — — —	2	" "
ד"י הספרות — — — — —	2	" "
אגדה — — — — — — — —	1	שעה "
דקדוק — — — — — — — —	1	" "
פסיכולוגיה — — — — —	1	" "
מוסר ומדות — — — — —	1	" "

תלמוד — מסכת סנהדרין (או ב"ב ושבועות מפרק שבועות העדות) עם כל התוספות והמפרשים. על התלמידים להכין בעצמם את השעורים.

תורה — בראשית, שמות. התלמידים מתכוננים בפירושי הראשונים כגון אבן עזרא, רמב"ן ורשב"ם ומרציאים בכל שיעור את המסקנות. בענין על פי מקורות הפרשנים שלנו.

כתובים — איוב ומשלי. מבוא לספר הכתובים. ההשקפות היסודיות שבספר איוב. חקרי הלשון באיוב. המשל. הוראתו. תורת המוסר במשלי. הביאורים על פי המפרשים הראשונים והאחרונים.

ספרות, א — שירת ימי הבינים. קריאה במבחרי הפיוט ובשירת ר' שלמה אבן גבירול, ר' יהודה הלוי, שמואל הנגיד, ר' משה אבן עזרא, ר' אברהם אבן עזרא ועמנואל הרומי. יסודות השירה של ימי הבינים. חידושי השפה. מסות על ענינים ספרותיים ושאלות החיים.

ספרות, ב — קריאה בחלק הבקורת וספרי עיון של הספרות העברית החדשה. הרצאות ומסות.

ד"י ישראל — תקופת התלמוד עד חתימת הגאונות. תוצאות הירידה המדינית. התמוטטות המרכז הרוחני בארץ ישראל. הישיבה במקום הסנהדרין. מרכז התורה בבבל. הישיבות בבבל. ראשי הגלות. הרדיפות בממלכת רומא המזרחית ובבבל. דורות האמוראים. חתימת התלמוד, המאורעות המדיניים בארץ ישראל. הסבוראים, כבוש הערבים. הגאונות. הכתות והקראים. התפתחות הישובים החדשים באפריקה, ספרד ואירופה המעבית. הכוזרים. הרצאות על ידי התלמידים על הענינים מפקידה לפקידה.

ד"י הספרות — הספרות האפוקריפית וספרות היהדות ההלניסטית. יסודות הספרות האפוקריפית. הנוספות לכתובים. הספרים ההסתוריים, ספרי החכמה. הספרות האפוקאליפטית. הספרים המדרשיים. הסופרים ההלינסטים היהודים. פילון האלכסנדרוני וספריו. יוסיפוס וספריו.

אגדה — פרק ח ל ק ואבות דרבי נתן ותנא דבי אליהו.

דקדוק — מבוא מדעי לדקדוק לשון העברית.

פסיכולוגיה — פסיכולוגיה חנוכית.

מחלקה ב':

תלמוד — — — — — — — —	7	שעות בשבוע	
תורה — — — — — — — —	2	" "	
כתובים — — — — — — —	2	" "	(זמן א)
נביאים — — — — — — —	3	" "	(זמן ב)
ספרות — — — — — — — —	5	" "	
ד"י ישראל — — — — — —	2	" "	
ד"י הספרות — — — — —	2	" "	
אגדה — — — — — — — —	1	שעה "	
דקדוק ארמי — — — — —	1	" "	(זמן א)
תורת החנוך — — — — —	1	" "	
דעות ומוסר — — — — —	1	" "	

תלמוד — בבא בתרא (או כתובות מפרק ה') עם כל התוספות ומפרשים ראשונים ואחרונים.

תורה — ויקרא, במדבר ודברים.

כתובים — דניאל ועזרא. מבוא ללשון הארמית וספרותה. ביאורי החלקים הארמיים מבוארים לפי המסקנות האחרונות בחקרי הלשון הארמית. נחמיה. השקפה הסתורית על המאורעות והחיים בזמן עזרא ונחמיה.

נביאים — יחזקאל. האופק ההיסתורי. ההשקפות המוסריות. חזיונות העתיד. דרכי הלשון המיוחדות. הענינים מפורשים בבאורי חכמינו ויתר המפרשים.

ספרות, א — ספרות הפרוזה של ימי הבינים. קריאה בספר אלדד הדני, ספר המדע של הרמב"ם, קטעים מתרגומי התיבונים, ניקטילה, ואלחריזי. הרצאות ומסות.

ספרות, ב — השירה העברית החדשה. ספרות הפרוזה.

ד"י ישראל — תקופת ספרד, צרפת וגרמניה עד התקופה החדשה. חתימת הגאונות. תור הזהב בספרד. מרכזי התורה החדשים. מסעי הצלב ותוצאותיהם. הגרוש מאנגליה. היהודים בספרד תחת עול הנוצרים. דור החכמים בספרד וצרפת. היהודים באיטליה ובגרמניה

ובארצות הסלבים. גרוש ספרד. המצב המדיני והכלכלי והחברתי של היהודים בארצות הנוצרים. האנוסים. ישוביהם בהולנדיה וצרפת. שיבת היהודים לאנגליה. הישובים בפולין ואוקראינה. גזירות ת"ח ות"ט. דורות הרבנים בגרמניה ובפולין. תנועת שבתי צבי.

ד"י הספרות — ספרות ימי הבינים. ראשית השירה וחקר הלשון. הפייטנים והמדקדקים הראשונים. חקר במקרא הבלשנות, תחית המדעים בממלכת הכליפים. השירה העברית בספרד. הפילוסופיה היהודית. תחית השירה וחקר הלשון והמחשבה. המתרגמים, וחדושי הלשון. ספרות הפרוזה. הפרשנות בצרפת. ספרות יהודית בלשונות לועזיות.

אגדה — קריאה במכילתא ומדרש תנחומא וספרי.

ארמית — תורת הדקדוק של הארמית המקראית.

תורת החנוך — השטות בחנוך. ערכי ההוראה. תורת ההנהגה של בית ספר.

דעות ומוסר — חובת הלבבות. הרצאות ושיעורים.

מחלקה ג':

תלמוד — — — — — — — — 3 שעות בשבוע
נ"ך — — — — — — — — — 2 " "
ספרות ולשון — — — — — — 2 " "
מדרש — — — — — — — — 1 שעה. "

ד"י ישראל — — — — — — 2 שעות בשבוע
פדגוגיה מעשית — — — — — 2 שעות בשבוע.
עבודות חברותיות בבית הספר —— — — — — 1 " "

תלמוד — בבא בתרא מ"יש נוחלין" בעיון ובנתוח ההלכות.

נ"ך — תרי עשר, הכנה על ידי התלמידים במפרשים הראשונים והאחרונים. הארות לשוניות והיסתוריות. הרצאות על ידי התלמידים בענינים הנדונים.

עברית — מסות ספרותיות. הספרות העיונית החדשה.

ד"י ישראל — התקופה החדשה. תנועות החסידות. תחית התורה בליטא. תנועת ההשכלה בגרמניה. המהפכה בצרפת והשחרור המדיני של היהודים. תנועת חבת ציון. הפרעות ברוסיה. תנועת ההגירה. המושבות הראשונים בארץ ישראל. הישוב באמריקה. הספרות העברית החדשה. התנועה הציונית. התסיסות המדיניות והתנועות בין יהודי רוסיה.

מדרש — קריאה במדרשי ההלכה: ספרא וספרי.

פדגוגיה מעשית — שעור שלם בהוראת הלמודים בבית הספר העברי באמריקה, הרצאות ודוגמאות. בקורים בבתי ספר לשם הסתכלות ובקורת. הוראת התלמידים במחלקה לשם נסיון.

נ. ב. אברמס.

שנת תרפ"ז-ח בבית המדרש למורים

שנת תרפ"ז-ח שנת ברכה היתה לבית-המדרש למורים. במשך הזמן הקצר הזה גדל מספר התלמידים במדה שלא קוו מראש. בין התלמידים ישנם רבים שבאו אל המוסד ממקומות רחוקים וארצות שונות. כמובן, לא כל התלמידים אשר פנו אל המוסד יכולים היו להתקבל מדוחק במקום וביכולת. מספר אותם התלמידים שלא נתקבלו עולה על מספר המתקבלים. ועובדה זו ללמד יוצאת על העלאת טיב התלמידים בבית המדרש למורים. ועם זה מראה העובדה הזאת על השנוי לטובה שבא במערכות בתי הספר המעולים ומעמידה היא אותה על עובדה אחרת, שיש עכשו מספר גדול של צעירים, ילידי הארץ הזאת, שקבלו חנוך עברי גבוה.

מן השנויים שהוכנסו במשך הזמן בבית-המדרש למורים כדאי לציין ביחוד את פרוד מחלקה ג' וד'. כי כידוע היו שתי המחלקות האלה משותפות בכל הלמודים על פי שיטת מחזור — תכנית פנימי. עם התרבות מספר התלמידים במחלקות האלה בא הצורך לשוב אל שיטת המחזור הקודמת — תכנית חיצוני. ואולם, הפרדת המחלקות לא נעשה בפעם אחת ובזמן אחד לרגלי התנאים המיוחדים של המוסד, ובכדי להמנע מתוצאות תמורה פתאומית בסדרי המחלקות. פרוצס הפרדה התחיל עוד לפני שנתים. המחלקות נפרדו אז בלמוד התלמוד. אחרי עבור שנה נפרדו המחלקות גם בעברית וחומש, ובשנה הזאת נגמרה תכנית ההפרדה, ועכשו קובעות שתי מחלקות אלו רשויות מיוחדות.

ועוד „חדוש" נתהווה בשנה זו בבית המדרש למורים, הלא הוא יסוד הקבוצות. וזה פירושה של קבוצה: כל תלמיד בית-המדרש למורים חבר הוא לקבוצה. כל קבוצה היא בת תשעה חברים, ועומדת ברשותו של אחד המורים. הוא היועץ הרשמי של כל חבר הקבוצה, הוא המנהל את חברי קבוצתו בעצה ובדעת ביחס אל הלמודים ואל כל שאלה אשר החבר מתלבט בה. חברי הקבוצה מתאספים לשיחה הדדית עם יועצם אחת לשבועים. שיחה זו מוקדשת לרוב לענינים הפרטיים והאינטימיים של חברי הקבוצה. וישנם דברים רבים המעיקים על נפש החבר, ואז יבוא אל היועץ ולפניו יסיח את „נפשו", כי הוא יודע ברוב המקרים את פתרון השאלות. מטרת הקבוצה היא, להרבות את הקשרים בין התלמידים והמורים. בית המדרש למורים שואף לשכלל את הכשרונות הטבעיים של כל תלמיד ותלמיד, לפתח בו גם את היכולת וגם את הרצון, ובזה להגדיל את מדת החופש של התלמיד בלמודיו, כלומר, שיהא לומד מתוך דחיפה פנימית — מתוך אהבה. ההנהלה חפצה לעמוד על המכשולים השונים בחיי התלמיד, הגורמים לעכוב התפתחותו, להעדר רצונו ולפעמים גם ליאושו. על-ידי יסוד הקבוצה מקוה ההנהלה לקבל את הידיעות הנחוצות לברור כל הגורמים בסביבת עולמו של התלמיד.

במשך השנה הזאת הוכנסו תקונים חשובים בתכנית הלמודים. בשנה זו הוסיפו את למוד ידיעת ארץ-ישראל בתור נושא קבוע. לעת עתה נתן שיעור זה רק במחלקה ב'. כמו כן הוכנסו לתוך התכנית בתור למודים קבועים גם נביאים ראשונים. הללו נלמדים שעה אחת בשבוע במחלקות א' וב'.

ביחוד הונהגה בשנה זו השיטה של ההכשרה העצמית. ושיטה זו כבר הספיקה להביא תוצאות רצויות. עתה חושבת ההנהלה לתת אחיזה יותר רחבה לשיטה הזאת בבית המדרש למורים ולהכניסה במדה מוגבלת גם במחלקות המכינה.

בשנה זו נעשה הצעד הראשון ליצור יחוסים תמידיים בין בית-המדרש למורים ובין בתי הת"ת המוציאים תלמידים לבית המדרש למורים. מנהלי ארבעה בתי-הספר החשובים האלה: מר אהרנסון מנהל ת"ת „תפארת ישראל" אשר בברוקלין; מר זסלבסקי — זשיטומיר תלמוד-תורה, ניו-יורק; מר י. ז. פרישברג — תלמוד תורה תומכי תורה, ברונקס; דר. י. שולמאן — תלמוד-תורה דקוני איילאנד, נתאספו יחד עם הד"ר חורגין ועבדו תכנית למודים משותפת של שנות הלמודים הששית והשביעית:

שנה ששית

תלמוד — 3 שעות לשבוע.
עברית — 2 שעות לשבוע.
תורה ורש"י — 2½ שעות לשבוע.
היסטוריה — 1 שעה לשבוע.
נביאים ראשונים — 2½ שעות לשבוע.
דינים ומנהגים — ½ שעה לשבוע.

שנה שביעית

תלמוד — 4 שעות לשבוע.
תורה ורש"י — 2½ שעות לשבוע.
נביאים ראשונים — 2½ שעות לשבוע.
עברית — 2 שעות לשבוע.
היסטוריה — 1 שעה לשבוע.
דינים ומנהגים — ½ שעה לשבוע.

זהו בלי ספק צעד חשוב עד מאד ויועיל הרבה להתקדמות החנוך העברי הגבוה כאן באמריקה.

בשנה הזאת היתה התקדמות ניכרת בעבודת התלמידים. מספר התלמידים שזכו להכנס אל „שער הכבוד" עולה הרבה על זה של השנים הקודמות. ואלה הם על־פי סדר א"ב:

אבראמוביץ, חיים	הורוויץ, משה	סטאלר, משה
אפלבוים, בן־ציון	הירשפלד, ישעיה	סטראוס, יוסף
ארנשטיין, גבריאל	הירשפלד, שלמה	סנאה, יוסף
ארצקי, חיים	ווייצמן, צבי	סקלאר, ראובן
באזילן, יעקב	טוורסקי, אהרן	פינקוס, יוסף
ברטמן, מרדכי	כץ, שלמה	קופר, אליהו
גינזבורג, פנחס	לוין, יוסף	קמינצקי, משה ח.
גולדשטיין, שמעון	ליפמן, שלמה	ראזין, יעקב
גרינברג, יוסף	מאלין, שלמה	ראס, בנימין
דנציג, מנחם	מיליאנס, דוב	רבל, אליעזר

בכלל היתה שנת הלמודים תרפ"ז־ח שנת ברכה והתפתחות חשובה למוסד. נקוה שההצלחה תוסיף להאיר את פניה אלינו, כאשר נכנס בשעה טובה ומאושרה אל בניני הישיבה החדשים.

ציון לנפש חיה

עם גמר הדפסת ה„ניר” הגיעה לנו השמועה המחרידה והמעציבה, על הסתלקותו של

רבנו הגאון הגדול

הרב ש. י. פאליאטשיק

ראש ישיבת רבנו יצחק אלחנן

בלב נשבר ונדכא ובעינים מלאות דמעות עומדים אָנו על קברו ומבכים את האבדה הגדולה שאינה חוזרת.

הסתדרות תלמידי בית המדרש למורים.

אָנו מביעים את ברכתנו הלבבית
לתלמידי בית מדרש למורים
של ישיבת רבינו יצחק אלחנן ז"ל

די בּ. מאַנישעוויטץ קאָמפּ.

סינסינעטי, אָהייאָ.

COMPLIMENTS OF

ISRAEL CUMMINGS

COMPLIMENTS OF

MR. BARNETT DAVIDSON

COMPLIMENTS OF

RABBI I. L. BRILL

COMPLIMENTS OF

MR. & MRS. E. FRANK

1902 — 7th Avenue

New York City